
Altres límits jurídics del periodisme i regulació dels mitjans de comunicació

PID_00240194

Lluís de Carreras Serra
Sandra Vilajoana Alejandre

Temps mínim de dedicació recomanat: 5 hores

Lluís de Carreras Serra

Llicenciat en Dret. Advocat en exercici, ha estat president del Consell de l'Audiovisual de Catalunya, secretari general de la Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya, membre del Consell d'Administració de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió i president executiu de Premsa Catalana, SA (editora del diari *Avui*). Ha estat professor associat de Dret de la informació a la Universitat Pompeu Fabra (UPF), a la Universitat Ramon Llull (URL) i a la UOC.

Sandra Vilajoana Alejandre

Doctora en Comunicació i Humanitats per la Universitat Ramon Llull (URL), llicenciada en Publicitat i Relacions Públiques per la URL i en Dret per la Universitat de Barcelona. Des del 2006 és professora dels Estudis de Ciències de la Informació i de la Comunicació de la UOC i imparteix, com a professora associada, l'assignatura *Dret de la comunicació* a la Facultat de Comunicació i Relacions Internacionals Blanquerna, de la URL.

Quarta edició: febrer 2017

© Lluís de Carreras Serra, Sandra Vilajoana Alejandre

Tots els drets reservats

© d'aquesta edició, FUOC, 2017

Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona

Disseny: Manel Andreu

Realització editorial: Oberta UOC Publishing, SL

Cap part d'aquesta publicació, incloent-hi el disseny general i la coberta, no pot ser copiada, reproduïda, emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap mitjà, tant si és elèctric com químic, mecànic, òptic, de gravació, de fotocòpia o per altres mètodes, sense l'autorització prèvia per escrit dels titulars del copyright.

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. Informació i protecció de la joventut i de la infància	7
1.1. Règim jurídic general de la protecció de menors	7
1.2. La protecció dels menors en televisió	13
2. El dret de rectificació	16
2.1. Procediment de rectificació davant els mitjans	17
2.2. Garantia judicial	18
3. Seguretat de l'estat i informació	19
3.1. Els secrets oficials	19
3.2. Els estats d'excepció i de setge	21
4. La informació dels casos criminals en els mitjans de comunicació	23
4.1. El principi de presumpció d'innocència i els judicis paral·lels	23
4.2. El secret del sumari	25
4.3. La captació d'imatges en els judicis públics	26
5. La regulació específica dels diferents mitjans de comunicació	28
5.1. La premsa: un mitjà sense regulació postconstitucional	28
5.2. Ràdio i televisió: evolució i regulació	29
5.2.1. L'accés a la prestació de serveis	31
5.2.2. La regulació de continguts	35
5.2.3. Les autoritats de control	38
5.3. Internet: l'escassa regulació dels mitjans a la xarxa	41
6. La responsabilitat civil i penal del periodista	48
6.1. La responsabilitat civil	48
6.1.1. La responsabilitat civil en la premsa escrita	48
6.1.2. La responsabilitat civil en els mitjans audiovisuals	49
6.1.3. Caducitat de les accions civils	50
6.1.4. Danys materials, morals i indemnització	50
6.2. La responsabilitat penal	52
6.2.1. Responsabilitat penal successiva, exclouent i subsidiària	53

6.2.2. Responsabilitat civil solidària i subsidiària en la comissió de delictes	54
Resum	56
Exercicis d'autoavaluació	57
Solucionari	59
Abreviatures	60
Bibliografia	61
Annex	62

Introducció

En aquest mòdul estudiarem una sèrie de qüestions diverses que tenen com a únic nexa comú que provenen de normes que condicionen d'una manera o una altra l'exercici de les llibertats d'expressió o d'informació i la feina professional del periodista.

En primer lloc, examinarem la protecció dels menors, que també constitueix un límit als drets de llibertat d'expressió i d'informació, però amb un tractament distint del dels adults perquè es dirigeix especialment a la prevenció de danys en el desenvolupament de la personalitat, sense perjudici que si efectivament es produeixen aquests danys s'estableixi una actuació pública per a defensar els drets del menor que complementa la que poden fer els mateixos menors, els pares o els tutors que els tenen a càrrec seu.

En segon lloc, abordarem el dret de rectificació que tenen els ciutadans davant la informació dels mitjans de comunicació que els al·ludeixin i que considerin que els causa perjudici.

En tercer lloc, ens aturarem en els condicionaments de la informació per a preservar la seguretat de l'Estat; i, en quart lloc, estudiarem l'elaboració d'informació en esdeveniments que fan referència a casos delictius públics, que desgraciadament cada vegada és més àmplia en els nostres mitjans de comunicació.

El cinquè punt del mòdul aborda, de manera introductòria, la regulació específica dels principals mitjans de comunicació: la regulació escassa de la premsa escrita; l'evolució i regulació actual dels mitjans audiovisuals (ràdio i televisió); i la regulació dels nous reptes que plantegen els mitjans de comunicació digitals, des de la seva creació fins a, per exemple, la responsabilitat per continguts de tercers com poden ser els comentaris d'una notícia *online*. Finalment, el sisè i el darrer punt del temari aborda les responsabilitats civils i penals en les quals pugui incórrer un periodista en l'exercici de la seva professió.

De manera complementària, el mòdul incorpora un annex amb fragments de sentències del Tribunal Constitucional sobre les matèries objecte d'aquest mòdul. La seva funció és proporcionar un resum de jurisprudència, de lectura voluntària, que enriqueix el contingut exposat en el mòdul.

Objectius

L'objectiu principal del mòdul és proporcionar als estudiants prou coneixements sobre les normes específiques que regulen la professió periodística, especialment les següents:

- 1.** Les normes de protecció de la joventut i de la infància davant d'intromissions al seu honor, a la seva intimitat o a la pròpia imatge.
- 2.** Les normes que regulen l'exercici del dret de rectificació dels ciutadans.
- 3.** Les normes de protecció de la seguretat de l'Estat i de la informació dels casos judicials a través dels mitjans de comunicació.
- 4.** La regulació específica de la premsa, els mitjans audiovisuals i els mitjans de comunicació a Internet.
- 5.** La responsabilitat civil i penal en la qual pot incórrer el periodista en l'exercici de la seva professió.

1. Informació i protecció de la joventut i de la infància

L'article 20.4 de la Constitució espanyola (CE), després de reconèixer els drets a la llibertat d'expressió i d'informació, disposa el següent: "Aquestes llibertats tenen el límit en el respecte als drets reconeguts en aquest Títol [els drets fonamentals], en els preceptes de les lleis que els desenvolupin i, especialment, en el dret a l'honor, a la intimitat, a la imatge pròpia i a la protecció de la joventut i de la infància".

Essent un límit constitucional, es podria pensar que el mètode utilitzat pels tribunals per a dilucidar els conflictes entre les llibertats d'expressió i d'informació i els drets de la personalitat també es pot aplicar als conflictes que surtin entre la llibertat d'expressió i la protecció dels menors. No és així. Les **normes de protecció de menors** tenen:

- una substantivitat pròpia i molt diferenciada de les que regulen els drets de la personalitat, i
- una finalitat (salvaguardar el desenvolupament de la personalitat dels menors) i una manera de protecció diferent (preventiva).

1.1. Règim jurídic general de la protecció de menors

El valor de la dignitat humana és el fonament de la protecció dels drets de la personalitat, de manera que quan aquest és vulnerat s'obre per a la persona afectada la via de la reclamació en defensa del seu honor, la seva intimitat o la seva imatge; és una defensa *a posteriori* (una vegada s'ha comès l'acció presumptivament ofensiva) i la seva finalitat és la declaració del dret a favor de qui l'ha vist conculcat en la seva persona i el rescabament dels danys i perjudicis causats.

El valor de la dignitat humana també és present, naturalment, en la protecció del menor, però en aquest cas la finalitat de la protecció és evitar les perturbacions que causi l'exercici de la llibertat d'expressió i d'informació en el desenvolupament de la personalitat dels infants i els joves que no han arribat a la majoria d'edat. Són normes, per tant, **preventives** davant de la possible vulneració dels drets del menor, que es complementen amb *normes de foment dels valors humans i democràtics*.

Des del punt de vista internacional, un dels tractats sobre la protecció dels infants més representatius i amb una influència més gran en les legislacions estatals és la **Convenció sobre els Drets de l'Infant** (CDI), aprovada l'any

1989 per les Nacions Unides i ratificada per Espanya el 1990. Sobre la base dels principis de la Declaració Universal de Drets Humans (DUDH), a la CDI se li atribueix el mèrit de situar el menor en el centre de l'articulació de drets, en considerar-*l'en* titular (Azurmendi, 2016). Entre aquests drets, la CDI recull el dret dels infants a la llibertat d'expressió que comprèn, al seu torn, la llibertat de buscar, rebre i difondre informació (art. 13.1).

En aquesta mateixa línia, la **Carta de Drets Fonamentals de la Unió Europea** (CDFUE) –proclamada a Niça l'any 2000 i revisada a Estrasburg l'any 2007– dedica un dels seus articles als drets del menor i a la seva protecció. La seva filosofia, protegir l'interès superior del menor, constitueix una consideració primordial en la legislació europea i, com veurem, també en l'estatal.

Artículo 24. Derechos del niño

"1) Los niños tienen derecho a la protección y a los cuidados necesarios para su bienestar. Podrán expresar su opinión libremente. Ésta será tenida en cuenta para los asuntos que les afecten, en función de su edad y madurez.

2) En todos los actos relativos a los niños llevados a cabo por autoridades públicas o instituciones privadas, el interés superior del niño constituirá una consideración primordial.

3) Todo niño tiene derecho a mantener de forma periódica relaciones personales y contactos directos con su padre y con su madre, salvo si ello es contrario a sus intereses."

Aquesta mateixa filosofia s'havia establert, amb caràcter previ a la proclamació de la CDFUE, en la legislació espanyola. La mateixa CE, en el marc dels principis rectoris de la política social, estableix que "els infants gaudiran de la protecció prevista en els acords internacionals que vetllen pels seus drets" (art. 39.4) i, en qualsevol cas, hi ha unanimitat a l'hora d'afirmar que la protecció de la infància ha de ser un dels valors essencials del nostre sistema constitucional (Urías, 2014).

Aquest compromís constitucional amb la protecció del menor ha estat desenvolupat, des d'un punt de vista legislatiu, per la **Llei orgànica 1/1996, de protecció jurídica del menor** (LOPJM). Com a *principi general*, la LOPJM estableix que en la seva aplicació "ha de prevaler l'interès superior dels menors sobre qualsevol altre interès legítim que es pugui donar" (art. 2).

La filosofia de la LOPJM és la de *reconèixer* plenament *al menor* la *titularitat de drets* i una capacitat progressiva per a exercir-los, a diferència de legislacions anteriors merament proteccionistes. Ja no es considera els menors exclusivament com a persones immadures que necessiten la tutela dels seus pares o representants legals, sinó que se'ls considera «subjectes actius, participatius i creatius, amb capacitat de modificar el seu propi medi personal i social; de participar en la recerca i satisfacció de les seves necessitats i en la satisfacció de les necessitats dels altres», com apunta el legislador en el preàmbul de la llei.

Concepte de menor

La mateixa LOPJM estableix que el seu contingut és aplicable als menors de divuit anys que es trobin en territori espanyol.

Convé destacar que, el 2015, la LOPJM va veure modificat substancialment el seu contingut arran de l'aprovació de dues lleis amb la finalitat de millorar els instruments de protecció jurídica de la infància i adolescència: la Llei orgànica 8/2015, de 22 de juliol, de modificació del sistema de protecció de la infància i adolescència i la Llei 26/2015, de 28 de juliol, de modificació del sistema de protecció de la infància i adolescència.

Entre els drets reconeguts per la LOPJM en destaquen alguns de vinculats, directament o indirectament, amb l'exercici del periodisme, com per exemple: el dret a la llibertat ideològica; els drets a la llibertat d'expressió i d'informació; i el dret a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge. A continuació, sintetitzarem l'abast d'aquesta protecció partint de les garanties als drets més amplis i concretant-ne després els límits, també a manera de garantia, i algunes consideracions específiques.

Drets a la llibertat ideològica, d'expressió i d'informació

La LOPJM reconeix al menor el *dret a la llibertat ideològica*, de consciència i de religió amb només els límits prescrits per la llei i el respecte als drets i llibertats fonamentals dels altres. A més, el legislador apunta que "els pares o tutors tenen el dret i el deure de cooperar perquè el menor exerceixi aquesta llibertat de manera que contribueixi al seu desenvolupament integral" (art. 6).

En relació amb el *dret a la llibertat d'expressió*, la LOPJM reconeix aquest dret al menor, en els termes constitucionalment previstos, i recorda expressament que també té el seu límit en la protecció de la intimitat i la imatge del mateix menor (art. 8), també recollida en la LOPJM (concretament en el seu art. 4). El legislador també concreta que el dret a la llibertat d'expressió dels menors s'estén a la publicació i difusió de les seves opinions, l'edició i producció de mitjans de difusió i l'accés a les ajudes que les administracions públiques estableixin amb aquest fi.

Al seu torn, la LOPJM també reconeix el *dret a la informació* dels menors en un article extens que reproduïm a continuació.

Artículo 5. Derecho a la información

"1. Los menores tienen derecho a buscar, recibir y utilizar la información adecuada a su desarrollo. Se prestará especial atención a la alfabetización digital y mediática, de forma adaptada a cada etapa evolutiva, que permita a los menores actuar en línea con seguridad y responsabilidad y, en particular, identificar situaciones de riesgo derivadas de la utilización de las nuevas tecnologías de la información y la comunicación así como las herramientas y estrategias para afrontar dichos riesgos y protegerse de ellos.

2. Los padres o tutores y los poderes públicos velarán por que la información que reciban los menores sea veraz, plural y respetuosa con los principios constitucionales.

3. Las Administraciones públicas incentivarán la producción y difusión de materiales informativos y otros destinados a los menores, que respeten los criterios enunciados, al mismo tiempo que facilitarán el acceso de los menores a los servicios de información, documentación, bibliotecas y demás servicios culturales incluyendo una adecuada sen-

sibilización sobre la oferta legal de ocio y cultura en Internet y sobre la defensa de los derechos de propiedad intelectual.

En particular, velarán por que los medios de comunicación en sus mensajes dirigidos a menores promuevan los valores de igualdad, solidaridad, diversidad y respeto a los demás, eviten imágenes de violencia, explotación en las relaciones interpersonales, o que reflejen un trato degradante o sexista, o un trato discriminatorio hacia las personas con discapacidad. En el ámbito de la autorregulación, las autoridades y organismos competentes impulsarán entre los medios de comunicación, la generación y supervisión del cumplimiento de códigos de conducta destinados a salvaguardar la promoción de los valores anteriormente descritos, limitando el acceso a imágenes y contenidos digitales lesivos para los menores, a tenor de lo contemplado en los códigos de autorregulación de contenidos aprobados. Se garantizará la accesibilidad, con los ajustes razonables precisos, de dichos materiales y servicios, incluidos los de tipo tecnológico, para los menores con discapacidad.

Los poderes públicos y los prestadores fomentarán el disfrute pleno de la comunicación audiovisual para los menores con discapacidad y el uso de buenas prácticas que evite cualquier discriminación o repercusión negativa hacia dichas personas.

4. Para garantizar que la publicidad o mensajes dirigidos a menores o emitidos en la programación dirigida a éstos, no les perjudique moral o físicamente, podrá ser regulada por normas especiales.

5. Sin perjuicio de otros sujetos legitimados, corresponde en todo caso al Ministerio Fiscal y a las Administraciones públicas competentes en materia de protección de menores el ejercicio de las acciones de cese y rectificación de publicidad ilícita."

Després de reconèixer el dret dels menors a buscar, rebre i utilitzar informació adequada al seu desenvolupament, la LOPJM va incorporar, el 2015, una referència expressa a la necessitat de parar atenció a l'*alfabetització digital i mediàtica* dels menors amb la finalitat d'identificar riscos i protegir-los-en.

El legislador encomana als pares o tutors del menor i, també, als poders públics l'encàrrec de vetllar per la qualitat de la informació que rep el menor reconeixent, en particular, la rellevància dels missatges difosos pels mitjans de comunicació. En aquest sentit, la LOPJM va incorporar el 2015 una referència a l'impuls de l'autoregulació entre els mitjans de comunicació amb l'objectiu d'incrementar la protecció del menor en els codis de conducta en relació amb els continguts, també digitals, que puguin resultar lesius per al menor.

Drets a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge dels menors

L'aparició de menors d'edat en els mitjans de comunicació en situacions que poden perjudicar el desenvolupament de la seva personalitat ha estat motiu de preocupació constant. Per això, la LOPJM, després de reconèixer als menors el seu dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge (art. 4.1), preveu mesures específiques en cas que es produeixi una intromissió il·legítima en aquests drets a través dels mitjans de comunicació.

Així, quan la difusió d'informació o la utilització d'imatges o nom dels menors en els mitjans de comunicació pugui implicar una *intromissió il·legítima* en la seva intimitat, honra o reputació, o sigui contrària als seus interessos,

el **Ministeri Fiscal ha d'intervenir** per a instar immediatament les mesures cautelars i de protecció dels drets del menor i sol·licitar les indemnitzacions que corresponguin pels perjudicis causats (art. 4.2 LOPJM).

Convé destacar que, en aquests casos, la intervenció del Ministeri Fiscal no abasta només la protecció de la intimitat del menor, sinó també la del seu honor i la seva pròpia imatge. En aquest sentit, la LOPJM considera *intromissió* "qualsevol utilització de la seva imatge o el seu nom en els mitjans de comunicació que pugui implicar menyscabament de la seva honra o reputació, o que sigui contrària als seus interessos fins i tot si consta el consentiment del menor o dels seus representants legals" (art. 4.3).

A diferència del món dels adults, on és necessari que la reclamació judicial es produeixi a instàncies de la presumpta víctima de la intromissió, la LOPJM ofereix una major protecció al menor per mitjà de la intervenció del Ministeri Fiscal. El legislador faculta el Ministeri Fiscal a actuar de manera directa, d'ofici, o a instàncies del mateix menor o de qualsevol interessat (art. 4.4), sense perjudici que també puguin fer-ho les persones que tinguin a càrrec seu la tutela del menor.

En conseqüència, el **Ministeri Fiscal** compleix, en matèria de protecció del menor, una **doble comesa**:

- *Substitueix la voluntat dels pares o tutors quan aquests no protegeixin prou els drets del menor* (o, fins i tot, quan intentin valer-se del menor per a lucrar-se mitjançant la utilització del menor en programes o noticiaris en els quals es vulneri la seva dignitat).
- Pot posar fi amb immediatesa a la situació injusta a la qual és sotmès el menor *instant al jutge les mesures cautelars i de protecció legal* que estimi oportunes i sol·liciti en el seu nom la indemnització que correspongui per danys i perjudicis.

Té una rellevància especial el precepte legal que determina que la intervenció del Ministeri Fiscal s'ha de produir quan ho estimi convenient per als interessos del menor, fins i tot si els fets o expressions que impliquen el tracte indigne del menor han estat difosos amb el consentiment del menor o dels seus representants legals. Valorar quan la utilització del menor en els mitjans és contrària als seus interessos serà funció dels seus representants legals i del Ministeri Fiscal i s'haurà de circumscriure a l'àmbit del lliure desenvolupament de la personalitat del menor dins de la seva esfera social.

El consentiment dels menors i incapaços

En relació amb el consentiment dels menors i incapaços, la Llei orgànica 1/1982, de protecció civil del dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge (LOPC), estableix que "l'han de prestar ells mateixos si

les seves condicions de maduresa ho permeten, d'acord amb la legislació civil" (art. 3.1). En els altres casos, el legislador estableix que "el consentiment l'ha d'atorgar mitjançant un escrit el seu representant legal, que està obligat a posar en coneixement previ del Ministeri Fiscal el consentiment projectat. Si en el termini de vuit dies el Ministeri Fiscal s'hi oposa, ha de resoldre el jutge" (art. 3.2).

La LOPC segueix el mateix principi que el Codi civil. Aquest últim disposa que els pares que ostentin la pàtria potestat tenen la representació legal del fill menor no emancipat, excepte per "als actes relatius als drets de la personalitat o altres que el fill, d'acord amb les lleis i amb les seves condicions de maduresa, pugui fer per si mateix" (art. 162.1).

Ara bé, s'ha d'observar amb especial atenció el consentiment que prestin els pares o tutors del menor quan és víctima d'un fet delictiu objecte d'interès per part dels mitjans de comunicació. Sovint hem vist com a la televisió s'ha mostrat menors en aquesta situació, realment degradant, a la qual s'han presat els mateixos menors per la ingènua il·lusió per sortir en pantalla o que els seus pares han consentit a canvi d'una remuneració. En aquest punt, cal recordar que el consentiment dels menors es troba subjecte a una garantia superior que faculta el Ministeri Fiscal a intervenir quan estimi que la cessió d'una manifestació concreta del dret de la personalitat del menor és contrària als seus interessos o suposa una intromissió il·legítima, "fins i tot si consta el consentiment del menor o dels seus representants legals" (art. 4.3. LOPJM).

En aquest sentit, la mateixa Fiscalia General de l'Estat ha dictat diverses *circulares i instruccions* amb l'objectiu de concretar i vetllar per l'exercici de les seves funcions en matèria de protecció del menor i mitjans de comunicació, entre les quals destaquen la Instrucció 3/2005, de 7 d'abril, sobre les relacions del Ministeri Fiscal amb els mitjans de comunicació, i la Instrucció 2/2006, de 15 de març, sobre el Fiscal i la protecció del dret a l'honor, intimitat i pròpia imatge dels menors.

La instrucció del 2006, d'una banda, reitera que "el fiscal no té una posició de subsidiarietat, sinó que pot actuar fins i tot quan el menor estigui representat pels seus progenitors, fins i tot en contra de la voluntat d'aquests o del menor" i, de l'altra, afirma que s'hauran de dictar normes d'actuació especialment en els casos en els quals els menors es vegin implicats en assumptes d'interès públic; o quan siguin víctimes d'un delictes; o quan apareguin per televisió en programes que, en principi, no puguin perjudicar-los (concursos, activitats musicals, esports, etc.); o quan apareguin accessòriament a la informació principal, o quan ells mateixos siguin famosos o fills de personatges famosos.

El perdó de l'ofès menor en els delictes contra l'honor i la intimitat

Quan tractàvem els delictes d'injúries i calúmnies (contra l'honor), i també els delictes de descobriment i de revelació de secrets (contra la intimitat), dèiem que el perdó de l'ofès eximeix l'infractor de la responsabilitat criminal o del compliment de la pena imposada. La mateixa disposició s'aplica també als menors, però amb una *protecció especial* recollida en el Codi Penal (CP): els jutges poden rebutjar que el perdó del menor o els seus pares o representants legals extingeixi la responsabilitat criminal, la qual cosa és coherent amb la protecció que, per mitjà del Ministeri Fiscal, persegueix la LOPJM quan estima que, en aquest cas, el perdó és contrari als interessos del menor.

Artículo 130.4 del CP

"[...] En los delitos o faltas contra menores o incapacitados, los jueces o tribunales, oído el Ministerio Fiscal, podrán rechazar la eficacia del perdón otorgado por los representantes de aquéllos, ordenando la continuación del procedimiento, con intervención del Ministerio Fiscal, o el cumplimiento de la condena. Para rechazar el perdón a que se refiere el párrafo anterior, el juez o tribunal deberá oír nuevamente al representante del menor o incapaz."

1.2. La protecció dels menors en televisió

Fins aquí hem apuntat l'especial protecció dels drets del menor amb caràcter general, és a dir, aplicable a la informació difosa per qualsevol mitjà de comunicació. Tanmateix, la televisió, pel seu ampli abast i impacte social, requereix una regulació específica, també en relació amb els drets del menor; per trobar-se en fase de formació i desenvolupament de la seva personalitat, els menors són més vulnerables com a subjectes i objecte, segons el cas, dels continguts televisius.

La necessitat de protegir d'una manera especial els drets del menor en el mitjà audiovisual ha estat recollida en nombrosos convenis i textos legals internacionals i, també, en la mateixa legislació estatal. En l'àmbit internacional cal destacar la influència que han tingut en la legislació audiovisual espanyola dos textos legals: el **Conveni Europeu de Televisió Transfronterera**, aprovat pel Consell d'Europa el 5 de maig de 1989, d'una banda, i la Directiva 89/552/CEE, de 3 d'octubre, coneguda com la Directiva de televisió sense fronteres, modificada el 1997 i el 2007 i codificada en l'actual Directiva 2010/13/UE, coneguda com la **Directiva de serveis de comunicació audiovisual** (DSCA).

Tots dos textos internacionals s'han ocupat de protegir i augmentar progressivament no només la protecció del menor mitjançant el seu propi contingut, sinó, també, adoptant mesures per a assegurar-ne el compliment. A Espanya, és actualment la Llei 7/2010, general de la comunicació audiovisual (LGCA) l'encarregada de recollir, específicament, la necessària protecció del menor en el mitjà televisiu (art. 7).

En primer lloc, en ares de protegir el **menor com a subjecte de la informació**, la LGCA prohibeix la "difusió del nom, la imatge o altres dades que permetin la identificació dels menors en el context de fets delictius o emissions que discuteixen la seva tutela o filiació" (art. 7.1.). Convé destacar que la infracció d'aquesta prohibició està tipificada en la mateixa LGCA com una falta molt greu (art. 57.4), sancionable amb multa de 500.001 a 1.000.000 d'euros.

Recomanacions

El Consell de l'Audiovisual de Catalunya i el Consejo Audiovisual de Andalucía han elaborat diverses recomanacions sobre el tractament dels menors a la televisió consultables des de les seves pàgines web.

En relació amb la **protecció del menor enfront dels continguts**, la DSCA obliga els Estats a garantir que les emissions no perjudicaran els menors, excepte en els casos que per la tria de l'horari d'emissió o mitjançant mesures tècniques es pugui garantir que els menors no estaran exposats als continguts que poden causar-los perjudici.

Així, la LGCA *prohibeix*, amb caràcter general, l'emissió de continguts audiovisuals que puguin perjudicar seriosament el desenvolupament físic, mental o moral dels menors i, en particular, la de programes que incloguin escenes de pornografia, maltractament, violència de gènere o violència gratuïta (art. 7.2).

Per als altres continguts que puguin resultar perjudicials per al menor, la LGCA estableix el *sistema de franges horàries*, relacionades amb el consum de televisió dels menors, que sintetitzem a continuació:

- Els continguts que, malgrat no estar prohibits, poden resultar perjudicials per al desenvolupament físic, mental o moral dels menors només es poden emetre en obert entre les 22 i les 6 hores; a més, han d'anar sempre precedits per un avís acústic i visual que s'ha de mantenir, al seu torn, al llarg de tot el programa.
- A més, la llei prohibeix emetre continguts qualificats de recomanats per a majors de 13 anys en les franges horàries següents, considerades de protecció reforçada:
 - entre les 8 i les 9 hores i entre les 17 i les 20 hores, en el cas de dies laborables,
 - i entre les 9 i les 12 hores els dissabtes, diumenges i festius d'àmbit estatal.
- Els continguts qualificats de recomanats per a majors de 13 anys han de mantenir al llarg de l'emissió del programa l'indicatiu visual de la seva qualificació per edats.
- Els programes dedicats a jocs d'atzar i apostes només es poden emetre entre la 1 i les 5 del matí, amb l'excepció dels sorteigs de les modalitats i productes de joc amb finalitat pública.
- Els programes amb contingut relacionat amb l'esoterisme i les paraciències només es poden emetre entre les 22 hores i les 7 del matí.

Adicionalment, en horari de protecció al menor la LGCA estableix *limitacions addicionals a la comunicació comercial* –en línia amb les previstes en la legislació publicitària–, entre les quals destaca la prohibició d'inserir publicitat que promogui el culte al cos i el rebuig a l'autoimatge, com ara productes aprimadors, intervencions quirúrgiques o tractaments d'estètica que apel·lin al rebuig social per la condició física o a l'èxit a causa de factors de pes o estètica. En aquest punt resulta rellevant destacar l'impuls del legislador a la creació de codis de conducta en relació amb la publicitat de productes d'alimentació dirigida al públic infantil.

Amb caràcter general, la LGCA exigeix que tots els continguts audiovisuals disposin d'una qualificació per edats i, a més, exigeix als prestadors de serveis de comunicació audiovisual televisiva que facin servir, per a aquesta classificació per edats dels seus continguts, una codificació digital que permeti l'exercici del control parental. Aquest sistema de codificació ha d'estar homologat per l'autoritat audiovisual.

Finalment, la LGCA estableix que correspon a l'autoritat audiovisual competent –en aquest cas, a la Direcció de Telecomunicacions i del Sector Audiovisual de la Comissió Nacional dels Mercats i la Competència (CNMC)– la vigilància, el control i la sanció de la qualificació adequada dels programes per part dels prestadors del servei de comunicació audiovisual televisiva.

2. El dret de rectificació

En relació directa amb el compromís ètic i legal del periodisme amb la veracitat i la diligència informativa, el primer procediment previst en la legislació estatal per a la defensa dels drets propis enfront d'informacions difoses en els mitjans que l'al·ludit consideri errònies és el **dret de rectificació**, reconegut per primera vegada en la Llei de policia d'impremta de 1883, més coneguda com Llei Gullón (Urías, 2014).

Actualment, el dret de rectificació el regula la Llei orgànica 2/1984, de 26 de març. Segons l'article primer, tota persona natural o jurídica –o els seus representants o hereus– té *dret de rectificar* per qualsevol mitjà de comunicació social la informació difosa de *fets* que l'al·ludeixen, que considera *inexactes* i la divulgació dels quals li causi un perjudici. Vegem-ne alguns dels **elements i notes característics**:

a) Objecte de la rectificació: són fets que la persona al·ludida considera inexactes o inexistents, sense tenir en compte si s'han publicat per error o amb intenció de perjudicar-la.

- La rectificació és de *fets*, mai de pensaments o valoracions aliens.
- No es tracta ni de polemitzar, ni de rectificar opinions alienes, perquè aquestes opinions són subjectives i no tenen el límit de la veracitat, que solament és exigible en la informació dels fets. El dret de rectificació té com a objecte la *llibertat d'informació*, no pas la llibertat d'expressió.

La rectificació no té la consideració d'ampliació de la informació difosa, ni s'ha d'agafar com la versió veritable del que ha ocorregut, perquè, al marge que de veritat objectiva no n'hi ha, el text de rectificació és una visió subjectiva d'una persona afectada per la informació, diferent de la publicada o emesa, sense cap més valor que el d'un testimoni de part. D'altra banda, la persona rectificant no té per què ser la protagonista de la informació, sinó que tan sols ha de ser al·ludida. Quant al perjudici, gairebé sempre es pot al·legar com a perjudici moral, concepte subjectiu d'objectivació i comprovació difícils.

b) Finalitat de la rectificació: la rectificació té una finalitat doble:

- La *defensa de la persona al·ludida* i la seva satisfacció moral (element subjectiu).

- La pluralitat de la informació per a una formació millor de l'opinió pública lliure (element objectiu). La correcció de la narració d'uns fets per algú que hi ha intervingut no és cap altra cosa que *oferir una versió diferent a l'opinió pública* perquè el qui rep la informació es formi millor la seva opinió.

c) **Gratuïtat:** la publicació o difusió de la rectificació ha de ser sempre gratuïta.

La rectificació **no té consideració de sanció** en el mitjà de comunicació que ha difós la informació. És simplement un dret del rectificador, que se sent perjudicat per una informació que considera que és errònia. Que la informació no sigui errònia segons el parer del mitjà de comunicació no impedeix l'exercici del dret del rectificador perquè la rectificació no vol dir que la notícia publicada no sigui veraç.

La rectificació s'ha de difondre, excepte en els casos en què, de manera evident i sense cap mena de dubte, la versió que s'ofereixi sigui increïble o tingui per finalitat perjudicar terceres persones. En tots dos casos, que s'han de considerar excepcionals, el director del mitjà es pot negar a difondre la rectificació, basant-se en el fet que no és emparada per l'article 20.1 de la CE o que el mateix mitjà podria experimentar les conseqüències dels perjudicis que es causarien a terceres persones.

El rectificador tampoc no pot atemptar, per mitjà de l'escrit de rectificació, contra l'honorabilitat del mitjà de comunicació. Ja hem dit que la rectificació no és un mitjà per a polemitzar sobre l'assumpte controvertit (que és propi de la llibertat d'expressió, que el dret de rectificació exclou). I tampoc no ho és per a encarar-se amb el mitjà de comunicació per a rebaixar-ne la credibilitat o per a desacreditar-lo. La rectificació ha de ser merament de fets, sense que hi càpiguen expressions desproveïdes de contingut informatiu.

2.1. Procediment de rectificació davant els mitjans

El dret de rectificació s'ha d'exercir trametent un *escrit* al director del mitjà abans no passin set dies naturals de la difusió de la informació. L'extensió de la rectificació no ha d'excedir la informació que es rectifica. El director del mitjà ha de publicar enterament la rectificació abans no passin tres dies d'haver rebut l'escrit amb una rellevància semblant a la de la informació rectificada, sense comentaris ni especificacions.

Si es tracta d'una *publicació periòdica* (no diària), la rectificació s'ha de publicar en el número següent. Si el mitjà és la *ràdio* o la *televisió* i l'espai no s'emet abans no passin tres dies, el rectificador pot exigir que es difongui en un altre espai de rellevància i audiència semblant dins el termini.

En *períodes electorals*, l'article 68 de la Llei orgànica 5/85, de règim electoral general, preveu algunes especialitats en el dret de rectificació, quan els fets es refereixen a algun candidat o dirigent dels partits o coalicions que es presenten a les eleccions, que són les següents:

- Si la informació que es pretén rectificar s'ha difós en una publicació la periodicitat de la qual no permet divulgar la rectificació abans no passin els tres dies, el director del mitjà l'ha de fer publica, i fer-se càrrec de les despeses, dins el termini en un altre mitjà de la mateixa zona i de difusió semblant.
- El judici verbal que es preveu com a garantia judicial s'ha de fer abans no passin quatre dies, en lloc dels set que preveu el règim ordinari.

2.2. Garantia judicial

Si la rectificació no és publicada o difosa dins el termini indicat, o ho és incorrectament, o el director del mitjà es nega a fer-ho perquè considera que no reuneix els requisits legals, el perjudicat pot exercitar l'acció de rectificació davant el jutge de primera instància abans no passin set dies hàbils. El **procediment judicial** s'ha d'exercitar per escrit i acompanyar la rectificació i la justificació que es va trametre dins de termini, juntament amb la informació rectificada si és escrita o la reproducció o descripció si és audiovisual.

El jutge, si admet a tràmit la rectificació, ha de convocar el rectificador i el director del mitjà a judici verbal, que s'ha de fer abans no passin set dies i en el qual solament s'admeten les proves que es poden practicar en l'acte mateix.

La **sentència** s'ha de dictar el mateix dia del judici o l'endemà, i s'ha de limitar a denegar la rectificació o a ordenar-ne la publicació o difusió. Contra les sentències dictades pels jutges de primera instància estimatòries de la pretensió del rectificador hi pot recórrer en apel·lació el director del mitjà de comunicació condemnat a publicar la rectificació, però aquest recurs no suspèn l'execució de la sentència si ho demana així el demandant, que no ha de deixar ni fiança ni caució.

La resolució judicial que estima una demanda de rectificació no garanteix de cap de les maneres l'autenticitat de la versió dels fets ni produeix efectes de cosa jutjada respecte a una investigació processal ulterior dels fets realment certs.

L'**acció de rectificació** és compatible tant amb l'exercici de les accions penals o civils a què té dret el perjudicat com les que resultin de la intromissió en el dret a l'honor, la intimitat i la pròpia imatge, o la persecució penal dels delictes de calúmnia o injúria, que es pot reclamar en la via judicial pertinent.

3. Seguretat de l'estat i informació

Tot seguit ens referirem a les limitacions que les lleis imposen a la informació per garantir la seguretat de l'Estat o dels ciutadans i que constitueixen mesures necessàries per a la defensa de la societat democràtica.

3.1. Els secrets oficials

L'article 105 b) de la CE determina que la llei ha de regular l'accés dels ciutadans als arxius i registres administratius, sempre que no afecti la seguretat i defensa de l'Estat. La possibilitat que la informació quedi restringida per motius de seguretat nacional, la integritat territorial o la seguretat pública es justifica també en l'article 10.2 del Conveni europeu de protecció dels drets humans i llibertats fonamentals (CEDH).

En el règim anterior, es va promulgar la Llei 9/1968, sobre secrets oficials, pròpia d'una dictadura. Aquesta llei va ser reformada en alguns articles a fi d'adequar-la al règim democràtic nou per la Llei 48/1978, de 7 d'octubre. Així, la Llei de secrets oficials (LSO) encara vigent estableix en l'article 1 el següent:

Artículo 1 LSO

"Los órganos del Estado estarán sometidos en su actividad al principio de publicidad, de acuerdo con las normas que rijan su actuación, salvo en los casos que, por la naturaleza de la materia, sea ésta declarada expresamente *clasificada*, cuyo secreto o limitado conocimiento quedará amparado por la presente Ley.

Tendrán carácter secreto, sin necesidad de previa clasificación, las materias así declaradas por Ley."

Segons la LSO, poden ser declarats **matèries classificades** (secretes o reservades, segons el grau de protecció) els assumptes, actes, documents, informacions, dades i objectes el coneixement dels quals per persones no autoritzades poden danyar o posar en risc la seguretat i defensa de l'Estat (art. 2).

A continuació, abordarem els **principals aspectes** en referència a la regulació dels **secrets oficials**.

a) Competència: l'acord de qualificació correspon exclusivament, en l'esfera de la seva competència, al Consell de Ministres i a la Junta de Caps de l'Estat Major, organismes que no poden delegar ni transferir aquesta responsabilitat. La cancel·lació de les qualificacions correspon als mateixos organismes.

b) Els efectes de la qualificació de secret o reservat són els següents:

- Limitar-ne el coneixement als òrgans o les persones facultades degudament per a això que es determinin en cada cas.
- Prohibir l'accés, o restringir-ne la circulació, a persones no autoritzades en locals, llocs o zones en què siguin aquestes matèries.
- Quan una matèria classificada arriba a coneixement o poder d'una persona no autoritzada per la classificació, està obligada a mantenir el secret i a lliurar-la a l'autoritat civil o militar més propera.

Té un interès especial per al dret de la informació l'article 9.2 de la LSO, que estableix el següent: "Quan una matèria classificada permet preveure que pot arribar a coneixement dels mitjans d'informació, s'ha de notificar a aquests mitjans la classificació de secret o reservat".

La pregunta que ens hem de fer es refereix a les conseqüències de la difusió d'informació obtinguda pels redactors d'un mitjà de comunicació sobre una matèria classificada que no ha estat comunicada als mitjans informatius per l'autoritat pública. Entenem que, si el periodista ha obtingut la informació de fonts legítimes i desconeix la declaració de matèria classificada, sembla que no pot ser sancionat per la difusió de la informació. Si els mitjans de comunicació desconeixen legítimament l'acord de classificació, ha de prevaler el principi general de publicitat de l'actuació pública de l'Administració, del qual la matèria classificada és una excepció. El deure de l'Administració d'ocultar diligentment les activitats classificades o guardar amb zel la documentació reservada no té per què estendre's als mitjans informatius, que no són responsables de la negligència de funcionaris poc curosos.

c) En relació amb la **forma de classificació**, els límits del secret oficial imposat a la llibertat d'informació han de ser establerts per:

- declaració expressa dels organismes competents per a establir-la (article 1.1);
- declaració legal mitjançant la promulgació d'una norma jurídica (article 1.2);
- declaració comunicada als mitjans informatius (article 9.2).

Les *matèries classificades* no poden ser comunicades, difoses ni publicades. L'incompliment d'aquesta limitació és sancionat, si és procedent, conforme a les lleis penals (quan tenen la consideració de delictes, com veurem tot seguit) i, a més, per via disciplinària si la difon un funcionari públic (article 13 de la LSO).

d) Per últim, la **revelació de secrets oficials** constitueix **delicte** (art. 13 LSO). Els delictes tipificats en el CP que afecten el dret de la informació són els següents:

- "El qui, *sense propòsit d'afavorir una potència estrangera*, aconseguixi, reveli, falsegi o inutilitzi informació legalment qualificada com a reservada o secreta, relacionada amb la seguretat nacional o la defensa nacional o relativa als mitjans tècnics o sistemes emprats per les Forces Armades o les indústries d'interès militar, ha de ser castigat amb la pena de presó d'un a quatre anys" (article 598 del CP). Aquesta pena s'ha d'aplicar en la meitat superior quan la revelació consisteix a fer publicitat del secret o informació en algun mitjà de comunicació social o de manera que se n'assegura la difusió (article 599.2 del CP).
- "L'espanyol que, *amb el propòsit d'afavorir a una potència estrangera*, associació o organització internacional, aconseguixi, falsegi, inutilitzi o reveli informació classificada com a reservada o secreta, susceptible de perjudicar la seguretat nacional o la defensa nacional, ha de ser castigat, com a traïdor, amb la pena de presó de sis a dotze anys [article 584 del CP]."
- "El qui, *per raó del seu càrrec, comissió o servei*, tingui en poder seu o conegui oficialment objectes o informació legalment qualificada com a reservada o secreta o d'interès militar, relatius a la seguretat nacional o la defensa nacional, i per imprudència greu faci que siguin coneguts per una persona no autoritzada o divulgats, publicats o inutilitzats, ha de ser castigat amb la pena de presó de sis mesos a un any [article 601 del CP]."

3.2. Els estats d'excepció i de setge

L'article 55 de la CE preveu la possibilitat de suspensió de determinats drets i llibertats quan es declara l'estat d'excepció o de setge. Com a conseqüència d'aquesta disposició, es va aprovar la Llei orgànica 4/1981, d'1 de juny, reguladora dels estats d'alarma, excepció i setge (LOEAE). La LOEAE determina que les mesures que s'han d'adoptar, sempre amb caràcter excepcional, han de ser estrictament indispensables per a assegurar el restabliment de la normalitat i s'han d'aplicar de manera proporcionada a les circumstàncies. Vegem en què consisteixen aquestes situacions especials:

- **Estat d'excepció:** el Govern pot declarar l'estat d'excepció quan l'exercici de les potestats ordinàries és insuficient per a restablir o mantenir les alteracions greus de l'exercici lliure dels drets i llibertats dels ciutadans, el funcionament normal de les institucions democràtiques, els serveis públics essencials o qualsevol altre aspecte d'ordre públic (article 13 de la LOEAE).

- **Estat de setge:** l'estat de setge es pot declarar quan es produeix o hi ha una amenaça d'una insurrecció o acte de força contra la sobirania o independència d'Espanya, la integritat territorial o l'ordenament constitucional (article 32 de la LOEAES).

Vegem el **procediment i abast** que preveu la LOEAES per a aquestes situacions:

a) Autorització prèvia del Congrés: perquè el Govern declari els estats d'excepció o de setge, és necessària l'autorització prèvia del Congrés dels Diputats, que ha de determinar l'àmbit de suspensió de les garanties constitucionals i l'abast de les mesures que s'han d'adoptar (suspensió dels drets fonamentals que es determinin), sempre dins les enumerades en l'article 55 de la CE.

b) Àmbit territorial i temporal: l'àmbit territorial de les mesures extraordinàries pot ser el de tot l'Estat o solament una part. La durada màxima de l'estat d'excepció és de 30 dies, prorrogables per autorització del Congrés dels Diputats 30 dies més. La durada i l'àmbit territorial de l'estat de setge es determinen en la declaració corresponent.

c) Suspensió de mitjans de comunicació: segons l'article 21 de la LOEAES, davant dels estats d'excepció o de setge, l'autoritat governativa pot suspendre tota classe de publicacions, emissions de ràdio i de televisió, projeccions cinematogràfiques i representacions teatrals, si l'autorització del Congrés dels Diputats comprèn la suspensió de l'article 20.1 a) i 20.1 d) i de l'article 5 de la CE.

d) Intervenció de comunicacions: l'autoritat governativa pot intervenir igualment tota classe de comunicacions postals, telegràfiques o telefòniques si és necessari per a mantenir l'ordre públic o la persecució de delictes relacionats amb la situació d'anormalitat.

e) Segrest de publicacions: el Govern pot ordenar el segrest de publicacions, la qual cosa en una situació de normalitat és competència exclusiva dels jutges.

f) Prohibició de la censura prèvia: la prohibició de la censura prèvia continua vigent en aquestes situacions excepcionals, i en cap cas no la pot practicar el Govern ni cap altra institució de l'Estat.

Vegeu també

Vegeu aquest concepte en l'apartat 3.6 del mòdul 1.

4. La informació dels casos criminals en els mitjans de comunicació

Les llibertats d'expressió i d'informació són drets prevalents sobre els altres drets fonamentals quan s'exerceixen en el marc de la veracitat informativa, el respecte a les persones i l'interès general. Aquesta prevalença es justifica, segons la doctrina del TC, perquè aquestes llibertats són la garantia d'una opinió pública lliure, pressuposició del pluralisme polític i social, que és condició indispensable del règim democràtic.

Tanmateix, com disposa l'article 10.2 del Conveni europeu de drets humans, l'exercici d'aquestes llibertats comporta deures i responsabilitats dels mitjans de comunicació i pot ser sotmès a certes restriccions amb la finalitat, entre d'altres, de protegir la reputació de les persones o de garantir l'autoritat i la imparcialitat del poder judicial.

4.1. El principi de presumpció d'innocència i els judicis paral·lels

El descrèdit d'una persona pot obeir a diversos factors, però la principal vulneració de la seva reputació obeeix, sens dubte, a la imputació d'un delicte. La presumpció d'innocència, a més d'un dret humà, és un dret de les persones molt connectat amb el seu honor i que es vulnera a partir d'acusacions que no han estat provades (com a mínim, encara) en judici perquè no s'ha dictat una sentència condemnatòria.

És un principi democràtic bàsic i un dret fonamental reconegut en l'article 24 de la CE que totes les persones tenen dret d'obtenir la tutela dels jutges de manera efectiva, de manera que, a més de les garanties processals que es preveuen en l'article esmentat i en les lleis de procediment, han de ser protegides en la seva innocència fins que un tribunal no les condemni per sentència ferma, és a dir, per una resolució judicial contra la qual no es pugui recórrer davant un tribunal superior i que, per tant, és definitiva.

La **informació sobre casos criminals** té com a requisit ineludible la preservació de la presumpció d'innocència. Solament correspon als jutges declarar la culpabilitat d'una persona per la comissió d'un delicte, després d'un procés just, amb totes les garanties legals i processals. Els mitjans de comunicació han de respectar aquest principi, sense que això perjudiqui la informació que tenen dret de rebre els ciutadans. **La informació ha de preservar els punts següents:**

- La *presumpció d'innocència fins a la condemna definitiva*: en cap cas no s'ha de condemnar ningú en l'activitat informativa sense que hagi estat condemnat per sentència ferma.
- La *innocència declarada pels tribunals*.

No es tracta de limitar la informació d'esdeveniments o de causes criminals que, per la naturalesa que tenen, són sempre d'interès públic. La informació s'ha de donar amb els requisits de veracitat que hi són inherents i no s'ha de descartar la narració de l'esdeveniment o del desenvolupament del judici de manera no coincident amb la sentència dels jutges. Sempre s'ha d'informar, però, que aquella persona ha estat declarada innocent pels tribunals o, si escau, que no ha estat condemnada per sentència ferma, de manera que, malgrat que hi pugui haver una sentència condemnatòria no ferma, encara és innocent perquè està pendent de la revisió del judici davant un tribunal superior.

Si la diligència professional i les indagacions d'un periodista el condueixen a relatar fets que ha comprovat ell mateix que no són recollits en la sentència o que no són a les diligències del procés i aquests fets poden ser inculpatoris per a una persona, la informació ha de tenir sempre la menció que el criteri dels jutges és un altre o que, tanmateix, s'ha de presumir la innocència de l'implicat si no ha estat condemnat per un tribunal, o que la informació pot ser rectificada o completada amb altres fets que la poden desvirtuar.

La **presumpció d'innocència** ha de resultar, per tant, del *context* i del *contingut de la informació*. No es pot recórrer a subterfugis que condueixin el lector que llegeix la notícia (o el telespectador que la mira) a tenir el convenciment que s'acusa algú. En alguns cercles periodístics i en l'anomenada *premsa groga* sembla que la utilització del qualificatiu *presumpte* exonera de qualsevol tractament posterior de la informació. És un ús periodístic adequat, però no suficient, de preservació de la presumpció d'innocència, que no queda emparada si no es dedueix de la resta de la informació.

Entre les garanties judicials, la protecció constitucional assoleix el nivell màxim quan es refereix a la presumpció d'innocència. Aquest dret fonamental pot ser greument amenaçat quan la innocència o la culpabilitat d'una persona és sotmesa, sense les garanties judicials, a un *judici paral·lel en els mitjans de comunicació*, que pot comportar una condemna social fins i tot després que hagi estat dictada una sentència absolutòria. S'ha de destacar també la possible influència que pot tenir el judici paral·lel sobre els qui intervenen en el procés (jutges, fiscals, advocats, testimonis o perits) i especialment sobre el jurat, format per persones llegendes en dret, a les quals de manera puntual i apartant-les de la seva quotidianitat s'exigeix que es converteixin en jutges.

4.2. El secret del sumari

El tractament informatiu dels judicis es preveu, constitucionalment, des d'un doble vessant: d'una banda, els acusats tenen dret a un procés públic sense dilacions indegudes i amb totes les garanties (art. 24.2 CE) i, de l'altra, recordem que els ciutadans tenen dret a rebre i comunicar informació veraç (art. 20.1 d) CE), també a través dels mitjans de comunicació.

La publicitat dels judicis penals és una garantia del processat establerta, amb caràcter general, a la mateixa CE: "les actuacions judicials seran públiques, amb les excepcions previstes per les lleis de procediment" (art. 120.1). D'aquesta manera, la CE preveu que el principi general de publicitat de les actuacions judicials, però reconeix la possibilitat d'establir excepcions a través de la legislació processal. Aquest és el cas de la disposició recollida en la Llei 1/1882 d'enjudiciament criminal (LECr) que estableix que: "Les diligències del sumari seran reservades i no tindran caràcter públic fins que s'obri el judici oral, amb les excepcions determinades en la present llei" (art. 301).

Aquest precepte s'ha d'entendre en el sentit literal que té, ja que el que és **secret** no és l'objecte del judici, sinó les **diligències del sumari**, *excepte* per a les parts que intervenen en el procediment. Tanmateix, la mateixa LEC estableix que "el jutge d'instrucció, a proposta del Ministeri Fiscal, de qualsevol de les parts personades o d'ofici, pot declarar-lo, mitjançant un acte, totalment o parcialment secret per a totes les parts personades, per un temps no superior a un mes i havent d'alçar-se el secret necessàriament amb deu dies d'antelació a les conclusions del sumari" (article 302).

El **secret del sumari** no comporta un límit a la llibertat d'informació sobre els fets objecte del delictes, sinó que l'únic que pretén mantenir en secret són les actuacions sumariales que el jutge du a terme per a esbrinar tots els detalls del delictes. El que persegueix el secret del sumari és que ningú, ni les parts personades en el judici, no sàpiga les actuacions que es duen a terme amb la finalitat d'assegurar l'efectivitat de les investigacions dels fets delictius. Per tant, no es pot considerar atemptatòria al secret sumarial, sinó un exercici legítim de la llibertat d'informació, una informació obtinguda abans de decretar-se el secret o sabuda al marge de les actuacions judicials mitjançant les investigacions diligents d'un periodista.

És més, en algunes sentències del TC es declara, fins i tot, que la informació periodística es pot fonamentar en dades obtingudes il·legítimament d'un sumari declarat secret, ja que la informació és veraç, amb independència de les responsabilitats en què incorri qui ha trencat el secret del sumari i ha filtrat les dades al mitjà informatiu.

El secret del sumari solament es justifica per les exigències de la investigació judicial. La *revelació indeguda o obtinguda il·legítimament* és la que s'aconsegueix per mitjà de jutges, fiscals, advocats, procuradors, funcionaris o testimonis que han intervingut o revelat alguna circumstància del sumari declarat secret, i han comès, doncs, el delictes establert en l'article 466 del CP.

Es castiga la persona que revela el secret, però no la divulgació de la informació en un mitjà de comunicació. El dret que té el periodista d'invocar el secret professional per a no revelar la font d'informació fa molt difícil que es demanin responsabilitats als funcionaris judicials, als advocats i procuradors o als testimonis que l'han informat confidencialment de diligències sumariales, perquè és molt difícil provar que han estat aquestes persones les que han filtrat la informació. Així, el delictes de revelació de secret del sumari queda en la impunitat, ja que el periodista que ha publicat la informació té el dret de no fer conèixer la font d'informació (que li ha revelat la diligència sumarial declarada secreta).

4.3. La captació d'imatges en els judicis públics

Quan el jutge d'instrucció estima que s'ha acabat la investigació dels fets delictius i que ja disposa de prou proves que determinen la responsabilitat dels processats, s'obre el període del **judici oral**, que se substancia davant el tribunal que ha de dictar sentència. A partir d'aquest moment, tots els *actes* del procés són *públics* (article 649 de la LEC). L'acte més important és el de la *sessió pública del judici*.

L'assistència als judicis és lliure, ja que són públics. Recordem, no obstant això, que avui dia la publicitat dels judicis, que tradicionalment havia consistit en un dret d'assistència personal al recinte on es fa el judici, té més importància per la difusió que se'n fa en els mitjans de comunicació, fins al punt que l'assistència de persones a l'acte del judici oral té poca rellevància en comparació del nombre d'assistents indirectes per mitjà de la difusió audiovisual.

En un judici oral, la informació queda del tot oberta a la percepció de l'informador, que en pot relatar les vicissituds amb tota llibertat. El problema es presenta quan la narració del desenvolupament del judici pot afectar l'honor, la intimitat o la imatge, tant dels processats com dels perjudicats pel delictes o fins i tot dels advocats o dels qui intervenen com a testimonis o perits. S'ha de mirar que la informació escrita en un diari o en qualsevol altre mitjà escrit, fins i tot la que prové de la ràdio, que afecti les persones involucrades en un judici no sigui interferida per intromissions a l'honor, la intimitat o la imatge. Quan la informació és gràfica o per mitjans audiovisuals, però, les precaucions que s'han de prendre han de ser molt més grans, perquè també és més gran la possibilitat de vulnerar els drets de la personalitat.

Quan la sala del judici és insuficient per a acollir a tothom que hi vol assistir, tenen preferència els mitjans de comunicació ja que actuen com a mitjancers de la informació que transmeten perquè arribi a tots els ciutadans, i es respecta així el dret d'aquests ciutadans de rebre informació (STC 30/82). Aquest dret preferent, però, s'ha d'entendre que també arriba a les càmeres de televisió o als reporters gràfics o sonors?

Aquesta qüestió ha estat debatuda pels òrgans judicials i pels reporters gràfics i mitjans audiovisuals i la posició ha anat evolucionant fins que hi ha intervingut el TC, que en la STC 156/2004 ha reconegut el principi general de llibertat d'informació en els processos d'interès públic, si bé en casos concrets es poden establir algunes limitacions a aquesta llibertat per a no interferir en el desenvolupament dels judicis o no afectar els drets personals dels qui hi participen, fins i tot amb prohibicions en consideració als interessos que hi ha en joc. Els qui han d'arbitrar aquestes mesures, a petició dels intervinents o bé per decisió pròpia, són els jutges i els tribunals davant dels quals es fa el judici, ja que els competeix establir i guardar l'ordre de la sala i decidir sobre les qüestions que es plantegin durant el procés.

5. La regulació específica dels diferents mitjans de comunicació

Després d'abordar els límits jurídics que, amb caràcter general, ha d'observar l'exercici del dret a la informació, a continuació ens detindrem en les especificitats pròpies de la regulació que, en menor o major mesura, afecten de manera específica els principals mitjans de comunicació: la premsa, els mitjans audiovisuals –la ràdio i la televisió– i internet.

5.1. La premsa: un mitjà sense regulació postconstitucional

Malgrat la seva rellevància històrica des del punt de vista periodístic, la premsa escrita amb prou feines disposa d'una regulació específica. La Llei 14/1966, de 18 de març, de premsa i impremta (LP), malgrat ser encara vigent, té un caràcter preconstitucional, i part dels articles que la formen han estat derogats perquè no s'adequaven als principis recollits en la Constitució Espanyola (CE) de 1978. En alguna ocasió, fins i tot ha estat el mateix TC el que, quan anava a aplicar-ne algun article, l'ha declarat inexistent perquè era contrari a la CE.

Així, podem entendre que l'únic contingut de la LP que segueix en vigor seria el relatiu a les **funcions i responsabilitats del director del mitjà de comunicació escrit**, com veurem posteriorment quan abordem, amb caràcter general, la responsabilitat civil i penal del periodista.

La LP estableix que, amb caràcter obligatori, tot mitjà de comunicació ha de disposar d'un **director** o algú que ocupi les seves funcions, entre les quals es destaquen: la definició de l'orientació ideològica del mitjà, la determinació última del seu contingut (que inclou el dret de veto) i la representació jurídica del mitjà.

En relació amb **el concepte jurídic de periodista**, la doctrina coincideix a afirmar que "no existe un concepto jurídico determinado de periodista, no hay en nuestro país normas jurídicas vinculantes que prescriban quién es y quién no es periodista a ningún efecto" (Urías, 2014, pàg. 261). En conseqüència, recordem que a l'hora de resoldre conflictes, els tribunals i els mateixos poders públics han de realitzar una tasca interpretativa del concepte. No obstant això, convé recordar que després de la publicació de la LP es van promulgar una sèrie de disposicions de rang inferior, entre les quals es destaca l'Estatut de la professió periodística, aprovat pel Decret 144/1967. Com apunta Urías, aquest

text ha d'entendre's derogat tàcitament per la CE, essencialment perquè la professió periodística "no se trata de una profesión regulada jurídicamente, sino una actividad libre que puede ejercer cualquier ciudadano".

Finalment, convé assenyalar que la professió periodística disposa dels seus propis **codis deontològics** d'àmbit estatal i, en algun cas, també, autonòmic. Així, des de 1993, la *Federación de Asociaciones de Periodistas Españoles* (FAPE) disposa d'un *codi deontològic* i la seva Comissió d'arbitratge, queixes i deontologia del periodisme es constitueix com a òrgan d'autocontrol deontològic intern de la professió. L'objectiu d'aquesta Comissió és fomentar el periodisme ètic des de l'autoregulació independent i responsable, mitjançant la mediació i l'enteniment.

En l'àmbit autonòmic, es destaca l'activitat que en termes d'autoregulació duu a terme el *Consell de la Informació de Catalunya* (CIC). Creat el 1997 per voluntat del Col·legi de Periodistes de Catalunya (CPC), el CIC és una entitat sense ànim de lucre la finalitat de la qual és vetllar pel compliment dels principis ètics periodístics recollits en *el codi deontològic del CPC* aprovat el 1992. Entre les seves funcions hi ha resoldre les queixes del públic per l'incompliment del seu codi deontològic.

5.2. Ràdio i televisió: evolució i regulació

A diferència de la premsa escrita, els mitjans audiovisuals disposen, des de fa dècades, d'una legislació específica que ha evolucionat considerablement en els últims anys. Aquesta evolució legislativa respon als avenços en un sector que ha passat del model de gestió monopolística inicial a un mercat obert i regulat en el qual la presència d'operadors públics es justifica en la seva tasca específica de servei públic (Guichot, 2006).

Atès el caràcter introductor de qual abordem la regulació específica de les principals tipologies de mitjans de comunicació, a continuació exposarem sintèticament el marc normatiu que, actualment, regula els denominats *serveis de comunicació audiovisual, televisius i radiofònics*, en les seves diferents modalitats de prestació.

Des de l'any 2010, Espanya disposa d'un marc regulador de la comunicació audiovisual que, mitjançant l'aprovació de la **Llei 7/2010**, de 31 de març, **General de la Comunicació Audiovisual** (LGCA), va unificar en un únic text legal la legislació bàsica –fins llavors dispersa i escassament actualitzada– d'aquest sector d'activitat.

La LGCA ha establert un nou marc regulador de la comunicació audiovisual adaptat als canvis introduïts en les successives modificacions de la legislació audiovisual europea, entre les quals es destaquen les incorporades en la Direc-

tiva 2007/65/CE, per la qual es va modificar l'original Directiva 89/552/CEE, més coneguda com a *Directiva de Televisió sense Fronteres*. El contingut de la Directiva 2007/65/CE es va codificar, posteriorment, en la vigent **Directiva 2010/13/UE** del Parlament Europeu i del Consell, de 10 de març de 2010, sobre la coordinació de determinades disposicions legals, reglamentàries i administratives dels Estats membres relatives a la prestació de serveis de comunicació audiovisual, més coneguda com a **Directiva de Serveis de Comunicació Audiovisual (DSCA)**.

Com recull el preàmbul de la LGCA, d'una manera progressiva, la tecnologia digital ha transformat el model tradicional de la ràdio i la televisió analògica –condicionada per l'escassetat d'espectre radioelèctric i, per tant, per una oferta pública i privada reduïda–. Trencant amb aquest model, el nou planteja un augment exponencial de la senyals de ràdio i televisió gràcies a la capacitat de compressió d'aquestes. S'incrementa l'accés als mitjans audiovisuals i es multipliquen les audiències però, per aquesta mateixa raó, aquestes es fragmenten. Irromp internet com a competidora de continguts. Els models de negoci evolucionen i es desplacen. Com a conseqüència de tot això, el legislador va ser conscient que la normativa havia d'evolucionar i adaptar-se als nous desenvolupaments tecnològics.

La LGCA es presenta com a norma bàsica no només per al sector privat sinó també pel públic i fixa els principis mínims que han d'inspirar la presència en el sector audiovisual d'organismes públics prestadors del servei públic de ràdio, televisió i serveis interactius. Aquest nou règim jurídic es basa, a grans trets, en el principi de liberalització de la prestació de serveis que, d'acord amb la LGCA, ja no són qualificats com a serveis públics –restringits als operadors públics– sinó com a serveis d'interès general que es presten en servei de lliure competència, amb les necessàries restriccions derivades de la limitació de l'espai radioelèctric i la protecció dels interessos dels ciutadans.

La LGCA regula la comunicació audiovisual de cobertura estatal i estableix les normes bàsiques en matèria audiovisual sense perjudici de les competències reservades a les comunitats autònomes i als ens locals en els seus respectius àmbits (art. 1). A més de la LGCA, la regulació dels mitjans audiovisuals es veu complementada per **altres normes** que regulen, d'una manera més específica, els mitjans públics estatals, autonòmics i locals i per normatives autonòmiques de desenvolupament en relació amb els mitjans audiovisuals privats d'àmbit autonòmic i local. Entre aquesta normativa complementària es destaca, per exemple, la Llei 17/2006, de 5 de juny, de la ràdio i la televisió de titularitat estatal, que atribueix a la corporació RTVE la gestió del servei públic de ràdio i televisió estatal, complementada, al seu torn, per la Llei 8/2009, de 28 d'agost, de finançament de la corporació de RTVE.

Lectura complementària

Boix Palop, A.; Vidal Beltrán, J.M. (coords.). (2014). *La nueva regulación del audiovisual: medios, derechos y libertades*. Cizur Menor: Aranzadi.

Finalment, convé esmentar que la LGCA reconeix explícitament el dret dels prestadors del servei de comunicació audiovisual a aprovar **codis d'autoregulació** en matèria de continguts que han de preveure mecanismes de resolució de reclamacions. L'aprovació d'aquests codis s'ha de comunicar a les autoritats audiovisuals competents i a l'organisme de representació i consulta dels consumidors que correspongui en funció del seu àmbit territorial (art. 12). Les autoritats audiovisuals han de vetllar pel compliment dels codis com, per exemple, el *Código de autorregulación de contenidos e infancia* subscrit al desembre de 2004 entre el Govern i les principals cadenes de televisió.

TV Infància

Al web tvinfancia.es es pot consultar el *Código de autorregulación de contenidos e infancia* i els detalls del seu sistema d'autoregulació.

Atès que la regulació dels mitjans audiovisuals distingeix entre, d'una banda, la regulació de les modalitats de prestació del servei i, d'una altra, la regulació dels seus continguts, a continuació abordarem els principals aspectes que cal tenir en compte en cadascun d'aquests àmbits.

5.2.1. L'accés a la prestació de serveis

Seguint les directrius comunitàries, la LGCA amplia els conceptes tradicionals de televisió i ràdio, i regula, amb un caràcter general, els denominats *serveis de comunicació audiovisual*, un concepte ampli que comprèn diferents modalitats de comunicació audiovisual televisiva i radiofònica: lineals; no lineals o sota demanda o a petició; d'accés condicional i de lliure accés; i en mobilitat.

La LGCA entén que són *serveis de comunicació audiovisual* "aquells la responsabilitat editorial de la qual correspon a un prestador del servei i la principal finalitat de la qual és proporcionar, a través de xarxes de comunicacions electròniques, programes i continguts amb l'objectiu d'informar, entretenir o educar el públic en general, així com emetre comunicacions comercials" (art. 2.2).

La LGCA considera *prestador del servei de comunicació audiovisual* a "la persona física o jurídica que té el control efectiu, és a dir, la direcció editorial, sobre la selecció dels programes i continguts i la seva organització en un canal o en un catàleg de programa" (art. 2.1). L'arrendatari d'una llicència de comunicació audiovisual té la consideració de prestador de servei. L'adreça o *responsabilitat editorial* del servei implica l'exercici de control efectiu tant sobre la selecció dels programes com sobre la seva organització. Cal destacar que la responsabilitat editorial no implica necessàriament una responsabilitat legal d'acord amb la legislació nacional pels continguts o els serveis prestats (art. 2.13). La LGCA s'aplica als prestadors de serveis de comunicació audiovisual establerts a Espanya segons els criteris i supòsits recollits en el seu article 3.

Com afirma Guichot (2016), el principal objectiu de la regulació audiovisual és aconseguir un equilibri entre el funcionament del mercat i els interessos generals presents en el sector, connectats, aquests darrers, amb els valors cons-

titucionals i la protecció de drets essencials. Després de la progressiva liberalització del sector audiovisual tenim, actualment, "un mercat regulat, obert a la competència, però limitadament, amb la permanència d'una prestació pública de servei públic que respon a regles diferents de les del mercat" (p. 120).

Com hem avançat, amb caràcter general, la LGCA considera els serveis de comunicació audiovisual radiofònics, televisius i connexos i interactius "*serveis d'interès general* que es presten en l'exercici del dret a la lliure expressió d'idees, del dret a comunicar i rebre informació, del dret a la participació en la vida política i social i del dret a la llibertat d'empresa i dins del foment de la igualtat, la pluralitat i els valors democràtics" (art. 22.1). El legislador reconeix, d'aquesta manera, el *dret dels ciutadans al fet que* la comunicació audiovisual es presti a través d'una *pluralitat de mitjans* que reflecteixin el pluralisme ideològic, polític i cultural de la societat (art. 4.1), amb independència de qui presti el servei, una empresa privada o una dependent de l'Administració pública.

Aquesta nova catalogació recollida en la LGCA és inèdita fins avui i d'aquí ve la seva importància. Els serveis de comunicació audiovisual són ara **serveis d'interès general**; això sí, amb dos sistemes d'accés: autoritzacions en forma de llicències limitades en nombre pels que entren l'espai radioelèctric per a realitzar la seva activitat o la mera comunicació prèvia en la resta de casos, sense oblidar la catalogació específica dels operadors públics com a servei públic de comunicació audiovisual (Boix Palop i Vidal Beltran, 2014).

La LGCA distingeix, per tant, el **règim de títols habilitants** en funció del mitjà emprat per a transportar el senyal audiovisual. Com a *regla general*, la prestació del servei requereix **comunicació** fefaent davant l'autoritat audiovisual competent i **prèvia** a l'inici de l'activitat (art. 22.2).

Aquest règim més obert i liberalitzat de simple comunicació prèvia s'aplica, a la pràctica, a la prestació del servei mitjançant cable, satèl·lit i a l'emissió de senyals de radiotelevisió a través d'internet –malgrat no estar expressament esmentada aquesta darrera modalitat en la LGCA– (Guichot, 2016). La LGCA estableix que el procediment regulador de la comunicació prèvia és el que fixin el Govern i les comunitats autònomes en el marc del seu respectiu àmbit competencial (art. 23). Així, per exemple, els prestadors de serveis d'àmbit estatal subjectes al tràmit de comunicació prèvia hauran de realitzar-la mitjançant l'aplicació del registre electrònic, accessible a la seu electrònica del Ministeri d'Indústria, Energia i Turisme (art. 5 RD 874/2015).

Solament quan els serveis de comunicació audiovisual requereixin una reserva d'espai radioelèctric per a la seva difusió necessitaran **llicència prèvia** atorgada mitjançant concurs per l'autoritat audiovisual competent. D'aquesta manera, a la pràctica, està subjecta al règim de llicència prèvia la prestació de serveis

Lectura complementària

Reial Decret 874/2015, de 28 de setembre, pel qual es regula el registre estatal de prestadors de serveis de comunicació audiovisual i el procediment de comunicació prèvia d'inici d'activitat.

mitjançant ones hertzianes terrestres –la televisió digital terrestre (TDT)–, la televisió en mobilitat i els serveis de comunicació comunitaris sense ànim de lucre.

La LGCA (arts. 22 a 30) desenvolupa el **règim de sol·licitud i concessió d'aquestes llicències** en els termes que sintetitzarem a continuació:

- La competència per a l'atorgament de les llicències, incloses les de radiodifusió digital terrenal i ona mitjana en l'àmbit de cobertura estatal correspon al Govern, sense perjudici de la participació de les comunitats autònomes en els termes recollits en la LGCA. Les llicències per a la prestació del servei d'àmbit autonòmic o local les assigna l'autoritat que designin les seves normes respectives.
- La llicència ha de concretar l'àmbit de cobertura territorial de l'emissió, el nombre de canals, el múltiplexatge assignat i, si aquest és en obert o en accés condicional, mitjançant pagament.
- L'adjudicació de llicència comporta la concessió de l'ús privatiu del domini públic radioelèctric de conformitat amb la planificació establerta per l'Estat, i pot ocupar-se amb canals de pagament en un màxim del 50 per cent del total del conjunt de l'espectre assignat.
- Per optar a la titularitat d'una llicència, la LGCA estableix requisits de nacionalitat o domicili social –segons es tracti de persones físiques o jurídiques– en un Estat membre de l'Espai Econòmic Europeu o la de qualsevol Estat que, d'acord amb la seva normativa interna, reconegui aquest dret als ciutadans o empreses espanyoles. Amb un caràcter més específic, el legislador estableix una sèrie de limitacions addicionals per raons d'ordre públic audiovisual recollides en l'article 26 de la LGCA.
- Els concursos per a la concessió de llicències de prestació de serveis audiovisuals es regeixen pels principis de publicitat i concurrència i s'han de desenvolupar conforme al que es disposa en l'article 27 de la LGCA.
- Quant a la seva durada i renovació, les llicències s'atorguen per un termini de quinze anys. Les successives renovacions seran automàtiques i pel mateix termini estipulat inicialment, sempre que es compleixin les condicions i, al seu torn, no concorrin les excepcions recollides en l'article 28 de la LGCA.
- En relació amb els possibles negocis jurídics, les llicències de comunicació audiovisual poden ser transmeses i arrendades amb l'autorització prèvia de l'autoritat audiovisual competent –el Ministeri d'Indústria per a les llicències d'àmbit estatal i l'autoritat autonòmica en un altre cas– i en les condicions establertes en l'article 29 de la LGCA.

La LGCA regula, mínimament, la televisió en mobilitat, sotmetent-la a llicència i amb la qüestionada previsió –des del punt de vista de la lliure competència– (De la Sierra, i altres, 2011) que en els concursos d'atorgament es tindrà en compte l'experiència acumulada dels candidats com a prestadors del servei de comunicació audiovisual (art. 34). Tots els prestadors del servei de comunicació audiovisual, així com els titulars de participacions significatives, han d'inscriure's en el **Registre** estatal o autonòmic en funció del corresponent àmbit de cobertura de l'emissió (art. 33).

Cal destacar que la prestació del servei de comunicació audiovisual sense disposar de la corresponent llicència o sense haver complert el deure de comunicació prèvia són conductes tipificades per la llei com a *infraccions molt greus* sancionables amb multa de 500.001 fins a 1.000.000 d'euros per als serveis de comunicació audiovisual televisiva i de 100.001 a 200.000 per als radiofònics i per als prestadors del servei de comunicació electrònica (art. 57 LGCA).

Finalment, el legislador estableix una altra sèrie de límits amb la voluntat de garantir el manteniment d'un **mercat audiovisual competitiu, transparent i plural** distingint, en aquest cas, entre l'àmbit televisiu i el radiofònic. No en va, la pròpia LGCA estableix que totes les persones tenen el dret al fet que la comunicació audiovisual es presti a través d'una pluralitat de mitjans –tant públics, com comercials i comunitaris– que reflecteixin el pluralisme ideològic, polític i cultural de la societat. A més, totes les persones tenen el dret al fet que la comunicació audiovisual es presti a través d'una diversitat de fonts i de continguts (art. 4).

Regles per garantir un determinat pluralisme informatiu

En l'àmbit *televisiu*, la LGCA permet la titularitat simultània de participacions socials o dret de vot en diferents prestadors de servei de comunicació audiovisual televisiva. No obstant això, cap persona física o jurídica pot adquirir una participació significativa en més d'un prestador del servei de comunicació audiovisual televisiva d'àmbit estatal, quan l'audiència mitjana del conjunt dels canals dels prestadors d'àmbit estatal considerats superi el 27 per cent de l'audiència total durant els dotze mesos consecutius anteriors a l'adquisició (art. 36).

En l'àmbit *radiofònic*, una mateixa persona física o jurídica no pot, en cap cas, controlar directa o indirectament més del 50 per cent de les llicències administratives del servei de radiodifusió sonora terrestre que coincideixin substancialment en el seu àmbit de cobertura. En tot cas, una mateixa persona física o jurídica, no pot controlar més de cinc llicències en un mateix àmbit de cobertura. En una mateixa comunitat autònoma cap persona física o jurídica pot controlar més del 40 per cent de les llicències existents en àmbits en els quals només tingui cobertura una única llicència. Cap persona física o jurídica pot controlar directament o indirectament més d'un terç del conjunt de les llicències del servei de radiodifusió sonora terrestre amb cobertura total o parcial en el conjunt del territori de l'Estat (art. 37 LGCA).

5.2.2. La regulació de continguts

En relació amb els continguts, en primer lloc, convé recordar que la televisió i la ràdio no deixen de ser mitjans a través dels quals s'exerceixen les llibertats d'informació i expressió. Per això, els continguts difosos pels mitjans audiovisuals han de respectar els límits generals i els drets de col·lectius especialment vulnerables, com els menors o les persones amb discapacitat.

En aquesta línia, la LGCA (art. 4), en el capítol dedicat als *drets del públic*, recorda, entre altres qüestions, que:

- la comunicació audiovisual ha de ser respectuosa amb la dignitat humana i els valors constitucionals;
- ha de respectar l'honor, la intimitat i la pròpia imatge de les persones i garantir els drets de rectificació i rèplica;
- la comunicació audiovisual informativa s'ha d'elaborar d'acord amb el deure de diligència en la comprovació de la veracitat de la informació i ha de ser sempre respectuosa amb el pluralisme polític, social i cultural;
- totes les persones tenen el dret de ser informades dels esdeveniments d'interès general i de rebre de manera clarament diferenciada la informació de l'opinió.

Seguint les directrius de la regulació europea, la LGCA estableix dues **obligacions** específiques als prestadors de serveis de comunicació televisiva de cobertura estatal o autonòmica **en pro del dret a la diversitat cultural i lingüística del públic** (art. 5): el compliment de quotes de pantalla i la inversió obligatòria en obres audiovisuals europees i, especialment, espanyoles.

En relació amb *el compliment de quotes de pantalla*, amb caràcter general, els prestadors del servei de comunicació han de reservar a *obres europees* el 51 per cent del temps d'emissió anual de la seva programació. Alhora, el 50 per cent d'aquesta quota queda reservat per a obres europees en qualsevol de les llengües d'Espanya. A més, per a fomentar la creació de petites i mitjanes empreses de creació audiovisual, el 10 per cent del temps d'emissió està reservat a obres europees de productors independents del prestador de servei i la meitat d'aquest 10 per cent ha d'haver estat produïda en els últims cinc anys. El temps d'emissió es computa amb l'exclusió del que es dediqui a informacions, manifestacions esportives, jocs, publicitat, serveis de teletext i televenda. Per la seva banda, els prestadors d'un catàleg de programes han de reservar a obres europees el 30 per cent del catàleg (art. 5.2).

En relació amb *l'obligació de contribuir al finançament de la producció d'obra europea*, els prestadors del servei han de contribuir anualment al finançament anticipat de la producció europea de pel·lícules cinematogràfiques, pel·lícules

Obres europees

El concepte d'obra *europea* és àmpliament definit a l'article 2.12 de la LGCA.

i sèries per a la televisió, així com documentals i pel·lícules i sèries d'animació, amb el 5 per cent –els prestadors de titularitat privada– o el 6 per cent –els prestadors de titularitat pública– dels ingressos reportats en l'exercici anterior conforme al seu compte d'explotació, corresponents als canals en els quals emeten aquests productes audiovisuals amb una antiguitat menor a set anys des de la seva data de producció. El finançament de les esmentades obres audiovisuals pot consistir en la participació directa en la seva producció o en l'adquisició dels drets d'explotació d'aquestes obres (art. 5.3).

Cal destacar que, en aquest punt, la normativa anterior a la LGCA solament incloïa les obres cinematogràfiques i, en conseqüència, la inclusió de les sèries –qüestionada en el procés d'elaboració de la norma– és fruit de la reivindicació de les cadenes privades que, cada cop més, compten amb les seves pròpies productores (De la Sierra, i altres, 2011). Per a "compensar" aquesta mesura, la LGCA estableix que, com a mínim, el 60 per cent d'aquesta obligació de finançament, i el 75 per cent en el cas dels prestadors públics, ha de dedicar-se a pel·lícules cinematogràfiques de qualsevol gènere. D'aquest import, almenys el 50 per cent s'ha d'aplicar en el conjunt del còmput anual a obres de productors independents i, en tot cas, el 60 per cent del finançament conjunt s'ha de destinar a la producció en alguna de les llengües oficials d'Espanya.

Una altra decisió del legislador no exempta de polèmica va ser sotmetre a l'esmentada obligació de financiació els prestadors del servei de comunicació electrònica que difonguin canals de televisió i els prestadors de serveis de catàlegs de programes. Queden excloses d'aquesta obligació les televisions locals que no formin part d'una xarxa nacional.

Actualment, el control i seguiment d'aquestes obligacions de finançament de l'obra europea correspon a la Comissió Nacional dels Mercats i la Competència (CNMC), amb el dictamen preceptiu previ de l'*Instituto de la Cinematografía y de las Artes Audiovisuales* (ICAA), en l'àmbit estatal, i a les autoritats autonòmiques, en l'autonòmic.

Seguint amb els drets del públic en relació amb els continguts audiovisuals, la LGCA reconeix el **dret a una comunicació audiovisual transparent** (art. 6), la qual cosa es tradueix en les següents obligacions que han de tenir en compte els prestadors del servei de comunicació audiovisual:

- La LGCA exigeix als prestadors la seva identificació, així com la de les empreses que formen part del seu grup i el seu accionariat; per a això, el prestador ha de disposar d'un lloc web en el qual consti el seu nom, la seva adreça d'establiment, un correu electrònic i altres mitjans per a establir una comunicació directa i ràpida, així com l'òrgan regulador o supervisor competent.
- Els prestadors, sorprenentment en aquest cas solament els de comunicació audiovisual televisiva, han de donar a conèixer la seva programació amb

una antelació mai inferior a tres dies. A més, aquesta programació s'ha de donar a conèixer mitjançant una guia electrònica de programes en els termes recollits en la mateixa LGCA (art. 6.2). La programació només pot ser alterada per esdeveniments aliens a la voluntat del prestador o per esdeveniments sobrevinguts d'interès informatiu o de la programació en directe.

- Adicionalment, la LGCA estableix el deure dels poders públics i dels prestadors de servei de contribuir a l'alfabetització mediàtica dels ciutadans per mitjà dels continguts televisius i radiofònics.
- El legislador reitera, en aquest punt, l'obligació de diferenciar clarament la comunicació comercial de la resta de continguts audiovisuals.
- Finalment, la LGCA recorda la necessitat d'adequar les vies de comunicació per a fer efectius aquests drets i fer-les accessibles a les persones amb discapacitat, els drets de les quals són específicament reconeguts en aquesta llei (art. 8).

Com ja avançàvem en la part inicial del mòdul, la regulació audiovisual és especialment restrictiva en relació amb l'emissió de continguts que puguin perjudicar els menors. Així, la LGCA reconeix una sèrie de drets al menor (art. 7) que es tradueixen en la prohibició d'emissió de determinats continguts i en l'establiment d'un sistema de franges horàries d'especial protecció vinculades a un sistema de classificació i senyalització de continguts per edats. Malgrat que el legislador no fa esment explícit de la comunicació audiovisual radiofònica, podem entendre que a aquesta li serien aplicables la majoria de principis recollits a la LGCA, també pel que fa a la protecció del menor (Guichot, 2016).

En el marc dels drets, en aquest cas dels prestadors del servei de comunicació audiovisual en relació amb els continguts, la LGCA recull, d'una banda, el **dret a la llibertat de prestació del servei**, això és, el dret a fixar la direcció editorial mitjançant la selecció dels continguts i la determinació d'horaris (art. 10); i, de l'altra, el **dret a realitzar comunicacions comercials**, que comprèn, entre d'altres, el dret a emetre missatges publicitaris, missatges de venda, patrocini i emplaçament de productes en els termes i amb les limitacions recollides en la pròpia llei (arts. 13 a 18) i en la seva normativa de desenvolupament.

Finalment, en relació amb els continguts, la LGCA reconeix el **dret dels prestadors a contractar continguts audiovisuals per a la seva emissió en exclusiva** i intenta compatibilitzar-ho amb el dret a la informació dels ciutadans en relació amb els anomenats "esdeveniments d'interès general per a la societat". Així, l'autoritat estatal competent ha de fixar, mitjançant decisió motivada, un catàleg amb vigència biennal en el qual es recullin els **esdeveniments d'interès general per a la societat** que s'han d'emetre per televisió en obert i amb cobertura estatal –totalment o parcialment en directe o en diferit, segons

Art. 7 LGCA

La protecció dels drets del menor en l'àmbit audiovisual està recollida a l'apartat 1.2 del present mòdul.

Publicitat a TV

Els límits específics de la publicitat en el mitjà televisiu són objecte d'estudi en l'assignatura optativa de *Dret de la Publicitat*.

el cas– (art. 20 LGCA). Aquests esdeveniments s'han d'escollir d'entre una llista tancada d'esdeveniments esportius de gran popularitat també recollida en la LGCA en els termes concrets previstos pel legislador.

Adicionalment, la LGCA obliga els prestadors del servei de comunicació audiovisual que hagin contractat en exclusiva l'emissió d'un esdeveniment d'interès general a permetre als restants prestadors l'emissió d'un *breu resum informatiu* en condicions raonables, objectives i no discriminatòries (art.19.3). Així, la LGCA reconeix el dret dels prestadors televisius a accedir als estadis i a emetre extractes en diferit de fins a 90 segons per competició oficial en els informatius en el cas de les televisions, i sense limitació de directe i de durada en el de les ràdios. L'emissió en programes esportius queda subjecta a l'acord amb els titulars dels drets en exclusiva mitjançant l'abonament de contraprestació (Guichot, 2016).

La LGCA també estableix que els prestadors del servei de comunicació audiovisual poden accedir, en la zona autoritzada, als espais en els quals se celebri l'esdeveniment. En relació amb els prestadors de servei radiofònic, després d'una forta polèmica entre les ràdios i la Lliga de Futbol Professional, la LGCA disposa actualment que "els prestadors de serveis de comunicació audiovisual radiofònica disposaran d'accés lliure als estadis i recintes per a retransmetre en directe els esdeveniments esportius que s'hi facin, a canvi d'una compensació econòmica equivalent als costos generats per l'exercici d'aquest dret" (art. 19.4).

5.2.3. Les autoritats de control

Una altra novetat recollida en el text inicial de la LGCA va ser la creació del finalment *non nato Consejo Estatal de Medios Audiovisuales* (CEMA), que s'havia de configurar com un òrgan independent de regulació, supervisió i sanció de l'activitat i els continguts dels mitjans audiovisuals. Tres anys després de l'entrada en vigor de la LGCA, la Llei 3/2013, de 4 de juny, de creació de la Comissió Nacional dels Mercats i la Competència (LCNMC) va confirmar que seria un qüestionat macroregulador qui assumiria, entre d'altres, les funcions inicialment previstes para al CEMA. Justificat aquest canvi en el seu moment, i en bona mesura, sobre la base del criteri d'austeritat, la Comissió Nacional dels Mercats i la Competència (CNMC) segueix plantejant seriosos dubtes pel que fa a la seva independència i a l'escassa especialització, dos dels elements essencials d'una autoritat de control, en aquest cas, audiovisual.

Les autoritats independents de l'audiovisual

Com apunta el professor Vidal Beltrán, en la major part dels països europeus, tenint en compte la incidència i projecció en els drets dels ciutadans dels continguts dels mitjans de comunicació, especialment dels audiovisuals, s'ha considerat necessari arbitrar mecanismes de supervisió de la seva activitat i emissions amb l'objectiu de protegir els usuaris davant de possibles abusos dels operadors.

Per a dur-ho a terme, atenent a la funció especial que acompleixen els mitjans audiovisuals, s'han creat unes autoritats independents, de composició plural i no controlades per l'Executiu, amb competències que van des de l'elaboració d'informes previs a qualsevol text normatiu, les concessions o renovacions de llicències, l'anàlisi de la programació i els continguts de les emissions –sempre *a posteriori*– i, fins i tot, les propostes de nomenament dels responsables dels mitjans de comunicació públics.

Entre aquests organismes, en l'àmbit europeu sobresurten el *Conseil Supérieur de l'Audiovisuel* francès o l'*Office of Communications* del Regne Unit que, mitjançant els seus diferents models d'organització i gestió, garanteixen i promouen el respecte als valors i principis constitucionals en els mitjans de comunicació audiovisual (Boix Palop i Vidal Beltrán, 2014, pàg. 39).

Cal destacar que, amb caràcter previ a la creació de la CNMC, la principal encarregada de garantir el compliment de la legislació audiovisual havia estat la Secretaria d'Estat de Telecomunicacions i per a la Societat de la Informació (SETSI). Les deficiències que presentava en termes de supervisió efectiva dels continguts, unides a l'opacitat de les seves actuacions, exigien la creació –en línia amb la pràctica totalitat de països de llarga tradició democràtica–, d'un organisme independent de control. En aquest sentit, la nova CNMC neix amb un ferm compromís en matèria de transparència que l'obliga a informar regularment de les seves activitats.

En relació amb la supervisió i control del mercat audiovisual, la LCNMC atribueix a la CNMC les següents funcions (art. 9):

- Controlar que els prestadors del servei de comunicació televisiva compleixin les obligacions relatives a l'emissió anual d'obres europees i al finançament anticipat de la producció.
- Controlar el compliment de les obligacions imposades per a garantir la transparència en les comunicacions audiovisuals.
- Controlar el compliment de les obligacions imposades per a fer efectius els drets del menor i de les persones amb discapacitat.
- Supervisar l'adequació dels continguts audiovisuals amb l'ordenament vigent i els codis d'autoregulació.
- Vetllar pel compliment dels codis d'autoregulació sobre continguts audiovisuals verificant la seva conformitat amb la normativa.
- Controlar el compliment de les obligacions, les prohibicions i els límits a l'exercici del dret a realitzar comunicacions comercials audiovisuals.
- Controlar el compliment de les obligacions i els límits imposats per a la contractació en exclusiva de continguts audiovisuals, l'emissió de continguts inclosos al catàleg d'esdeveniments d'interès general i la compravenda dels drets exclusius en les competicions futbolístiques espanyoles regulars.

- Vigilar el compliment de la missió de servei públic encomanada als prestadors del servei públic de comunicació audiovisual d'àmbit estatal, així com l'adequació dels recursos públics assignats per a això.
- Garantir la llibertat de recepció en territori espanyol de serveis audiovisuals als titulars dels quals es trobin establerts en un Estat membre de la Unió Europea.
- Adoptar les mesures de salvaguarda de la legislació espanyola quan el prestador d'un servei de comunicació audiovisual televisiva establert en un altre Estat membre de la Unió Europea dirigeixi el seu servei totalment o principalment al territori espanyol i s'hagi establert en aquest Estat membre per eludir les normes espanyoles més estrictes.
- Resoldre sobre el caràcter no publicitari dels anuncis de servei públic o de caràcter benèfic, havent obtingut prèviament la sol·licitud dels interessats.

La LGCA atribueix al Ministeri de la Presidència la funció d'aprovar el Catàleg d'esdeveniments d'interès general per a la societat, havent consultat prèviament als prestadors del servei de comunicació audiovisual i als organitzadors de les competicions esportives.

En compliment d'aquestes funcions, la LCNMC atribueix a la CNMC la **potestat d'inspecció i sanció** en l'àmbit estatal d'acord amb el previst en el règim sancionador de la LGCA.

Per a l'exercici de la potestat sancionadora, el legislador garanteix la deguda separació funcional des de la fase instructora, que correspon al personal de la direcció de telecomunicacions i del sector audiovisual de la CNMC, i la resolutòria, que correspon al Consell de la CNMC i, més concretament, a la Sala de supervisió regulatòria.

En relació amb el **règim sancionador** recollit en la LGCA (art. 55 a 61), cal destacar que la responsabilitat administrativa per les infraccions és exigible als prestadors del servei de comunicació audiovisual, siguin públics o privats, i quan escaigui, als prestadors dels serveis de comunicació electrònica (art. 61).

Amb caràcter general, les **infraccions** en matèria audiovisual es classifiquen segons el seu grau de gravetat en: infraccions molt greus, greus i lleus –aquestes últimes amb un caràcter molt residual. En matèria de sancions, la LGCA distingeix entre els serveis de comunicació audiovisual televisiva, d'una banda, i els radiofònics, de comunicació electrònica i de catàleg de programes, d'una altra.

Infraccions

Els articles 57 a 59 de la LGCA recullen el llistat d'infraccions en matèria audiovisual.

Així, els prestadors de serveis de comunicació audiovisual televisiva poden ser sancionats amb:

- Multa de 500.001 fins a 1.000.000 d'euros, revocació de llicència i/o cessament de la prestació en el cas de les infraccions molt greus.
- Multa de 100.001 fins a 500.000 euros en el cas de les infraccions greus.
- Multa de fins a 100.000 euros en el cas de les infraccions lleus.

Per la seva banda, els *prestadors serveis de comunicació audiovisual radiofònics*, de comunicació electrònica i de catàleg de programes poden ser sancionats amb:

- Multa de 100.001 fins a 200.000 euros, revocació de llicència i/o cessament de la prestació en el cas de les infraccions molt greus.
- Multa de 50.001 fins a 100.000 euros en el cas de les infraccions greus.
- Multa de fins a 50.000 euros en el cas de les infraccions lleus.

La direcció de telecomunicacions i del sector audiovisual de la CNMC publica a la seva pàgina web totes les disposicions, resolucions, acords i informes amb les cauteles i procediments recollits en la Llei. Les resolucions de la CNMC posen fi a la via administrativa i, contra elles, pot interposar-se recurs judicial per via contenciosa administrativa.

Finalment, la LGCA atribueix a les *comunitats autònomes* les competències de supervisió, control i protecció activa per a garantir-ne el compliment i, si escau, la potestat sancionadora en relació amb els serveis de comunicació audiovisual, l'àmbit de cobertura dels quals, qualsevol que sigui el mitjà de transmissió emprat, no sobrepassi els seus respectius límits territorials. Cal destacar que algunes comunitats autònomes, en el marc de les seves competències, han contemplat la creació d'autoritats de control audiovisual. En aquest sentit, la primera autoritat audiovisual autonòmica va ser el *Consell de l'Audiovisual de Catalunya* (CAC), creat el 1996. Posteriorment, també cal destacar la creació, en 2006, del *Consejo del Audiovisual de Andalucía* (CAA).

5.3. Internet: l'escassa regulació dels mitjans a la xarxa

Internet s'ha erigit en els últims anys com un canal essencial, també des del punt de vista periodístic, per a l'exercici del dret a les llibertats d'expressió i informació. Actualment, cada vegada són més els ciutadans que accedeixen als continguts dels mitjans de comunicació mitjançant internet, bé a través de les seves edicions digitals, dels blogs de reconeguts periodistes o per mitjà de la seva activitat en algunes xarxes socials, per esmentar-ne tan sols alguns exemples.

Des d'un punt de vista estrictament jurídic, l'evolució i l'increment del consum de continguts, també periodístics i audiovisuals, a través d'internet planteja nous reptes al legislador. Si bé fa algunes dècades solament els mitjans de comunicació tradicionals tenien la capacitat d'arribar a una gran quantitat de destinataris, en l'actualitat qualsevol subjecte pot fer arribar el seu missatge a milions de destinataris a través d'internet. La xarxa ha eliminat les també tradicionals barreres d'accés a l'exercici del periodisme; la comunicació entre els mitjans i els individus que configuren la seva audiència és més bidireccional que mai, i els continguts publicats a internet romanen accessibles per un temps que pot arribar a ser indefinit.

No obstant això, en allò essencial, podem afirmar que a internet regixen els **mateixos principis generals** derivats del reconeixement constitucional dels drets a les **llibertats d'expressió i informació** (art. 20 CE) i dels seus límits principals.

Recordem que el citat article 20 de la CE reconeix el dret a expressar-se i a comunicar o rebre informació veraç lliurement "per qualsevol mitjà de difusió". Mentre que internet no deixa de ser un canal més de comunicació, la publicació d'informació o la posada a la disposició de continguts audiovisuals a través de la xarxa queden subjectes a les proteccions i límits que, amb caràcter general, s'apliquen a aquestes activitats comunicatives.

A partir d'aquesta premissa general, a continuació abordarem l'encara escassa regulació d'internet en relació amb els aspectes rellevants des del punt de vista dels mitjans de comunicació: la llibertat de creació de mitjans de comunicació a la xarxa; el deure d'identificació i informació dels anomenats prestadors de serveis de la societat de la informació; la responsabilitat per continguts de tercers a internet i, finalment, el reconeixement de l'anomenat *dret a l'oblit digital*.

Mentre que els reptes que planteja internet des del punt de vista legislatiu tenen un abast global, una vegada més, la legislació estatal va sorgir en desenvolupament de la Directiva 2000/31/CE, del Parlament Europeu i del Consell, de 8 de juny, relativa a determinats aspectes dels serveis de la societat de la informació, en particular, el comerç electrònic al mercat interior, més coneguda com a *Directiva sobre el comerç electrònic*.

Cal destacar que la Directiva 2000/31/CE estableix que la difusió de continguts a la xarxa i, en molts casos, la pròpia prestació de serveis en aquest àmbit són manifestacions de la *llibertat d'expressió*. En conseqüència, qualsevol acció de control, de restricció o de retirada ja sigui d'un servei o d'un contingut

a internet ha de tenir en compte aquest principi general més ampli recollit també, recordem, en el Conveni Europeu la protecció dels Drets Humans i les Llibertats Fonamentals (art. 10.1.) (Azurmendi, 2016).

A Espanya, la norma legal que regula, amb caràcter general, les activitats realitzades per mitjans electrònics és la **Llei 34/2002**, d'11 de juliol, **de la societat de la informació i del comerç electrònic** (LSSI).

La LSSI acull un concepte ampli de *serveis de la societat de la informació* que – com consta explícitament en l'exposició de motius de la Llei– engloba, a més de la contractació de béns i serveis per via electrònica, "el subministrament d'informació per aquest mitjà (com el que efectuen els diaris o revistes que poden trobar-se a la xarxa)", entre altres activitats o serveis prestats en el mitjà digital.

En relació amb el seu *àmbit d'aplicació*, la LSSI és aplicable als prestadors de serveis establerts a Espanya (art. 2) o en altres Estats membres de la Unió Europea quan el destinatari dels seus serveis es trobi a Espanya (art. 3) i, també, a aquells altres prestadors que dirigeixin els seus serveis al territori espanyol "siempre que ello no contravenga lo establecido en tratados o convenios internacionales" (art. 5). Com afirma Boix Palop (Guichot, 2016), la pretensió d'extraterritorialitat sobre la base del caràcter global d'internet és clara. No obstant això, la seva eficàcia és qüestionable, sobretot en el cas dels petits prestadors que poden utilitzar la xarxa per difondre continguts emparats per la seva legislació nacional, a diferència de les grans corporacions, que sí acostumen a tenir interès en complir la legislació local en la mesura que els seus interessos econòmics tenen, també, base local.

Finalment, amb caràcter general, cal destacar que el legislador aposta, també en aquest mitjà, per impulsar l'elaboració de codis de conducta i, especialment, tenint en compte l'ampli abast dels serveis de la societat de la informació, els d'àmbit comunitari o internacional (art. 18 LSSI).

Llibertat de creació de mitjans de comunicació a la xarxa

Abans d'abordar el règim de creació d'empreses comunicatives a internet, convé esmentar que, des del punt de vista del suport, això és, de les *infraestructures de comunicació*, la vigent **Llei 9/2014**, de 9 de maig, **de telecomunicacions**, confirma la progressiva liberalització del sector, reafirmant la idea que les telecomunicacions es presten en règim de lliure competència (art. 2), sense altres exigències per als operadors que presentar una comunicació respecte de la seva activitat (art. 6) per a la seva posterior inscripció en un registre d'operadors depenent de la Comissió nacional del mercat de les telecomunicacions (art. 7). La competència en aquest àmbit és, per tant, estatal, encara que algunes

comunitats autònomes han vist reconeguda en els seus Estatuts la seva capacitat per al control de les emissions audiovisuals i dels seus continguts d'àmbit autonòmic i local.

El principi que regeix la creació d'empreses informatives o comunicatives a internet és, amb caràcter general, el de **llibertat d'empresa** recollit en l'article 38 de la CE. De la mateixa manera, la LSSI també exclou la possibilitat que la prestació de serveis de la societat de la informació estigui subjecta a autorització prèvia (art. 6). No obstant això, segons el canal de transmissió, els prestadors han de tenir en compte les especificitats pròpies del món *off-line*. Així, per a la creació d'una televisió o ràdio *on-line*, els principis que regeixen són els que plasma la LGCA que, recordem, ha liberalitzat el sector i tan sols requereix comunicació fefaent davant l'autoritat competent i prèvia a l'inici de l'activitat (art. 22.3 LGCA), amb l'única excepció dels serveis que requereixin una reserva d'espai radioelèctric per a la seva difusió.

Ara bé, davant la facilitat de difusió de tot tipus de continguts a la xarxa, hem d'entendre que ens trobem davant un servei de comunicació audiovisual radiofònic o televisiu a internet quan la difusió d'aquest tipus de continguts "se pretendan estables y con vocación profesional, pues solo estas constituirán un 'servicio' frente a las meras expresiones comunicativas de ciudadanos particulares por mucho que puedan tener contenidos audiovisuales, incluso, recurrentes (piénsese en el *podcast* o en el *videoblog* de algún usuario)" (Guichot, 2016, pàg. 201).

Una de les obligacions que, amb caràcter general, han de complir tots els mitjans de comunicació que utilitzin internet com a suport, és l'anomenat **deure d'informació** recollit en l'article 10 de la LSSI.

La LSSI exigeix als prestadors disposar dels mitjans que permetin, tant als destinataris del servei com als òrgans competents, accedir per mitjans electrònics, de forma permanent, fàcil, directa i gratuïta, a una sèrie d'informació com el nom o denominació social; la residència o domicili, la seva adreça de correu electrònic i qualsevol altra dada que permeti establir amb ell una comunicació directa i efectiva. A més, el prestador també ha de tenir accessibles altres dades en relació amb la seva inscripció en el Registre Mercantil o autorització administrativa prèvia, en el cas d'estar subjecta l'activitat a aquests requisits, així com els codis de conducta als quals, si escau, estigui adherit i la manera de consultar-los electrònicament. El legislador entén que per al compliment d'aquesta obligació d'informació n'hi ha prou amb que el prestador la inclogui a la seva pàgina o lloc d'internet (art. 10).

La responsabilitat per continguts de tercers a internet

Com afirma Boix Palop (Guichot, 2016), la peculiar arquitectura d'enllaços d'internet, juntament amb les facilitats que ofereix per a incorporar contingut en pàgines alienes, genera un tipus de responsabilitat respecte dels continguts que poden afectar a terceres persones. I, precisament, aquesta és una de les especificitats pròpies de la xarxa abordades pel legislador i aplicable, també, a l'activitat dels mitjans de comunicació a internet: el règim de responsabilitat d'editors o directors de publicacions per aquells continguts de tercers publicats, o enllaçats, pel mitjà digital.

Amb caràcter general, la LSSI (art. 16) estableix que els prestadors d'un servei d'intermediació consistent a albergar dades proporcionades pel destinatari d'aquest servei no són responsables per la informació emmagatzemada a petició del destinatari, sempre que:

- a) no tinguin coneixement efectiu que l'activitat o la informació emmagatzemada és il·lícita o que lesiona béns o drets d'un tercer susceptibles d'indemnització, o
- b) si el tenen, actuïn amb diligència per a retirar les dades o fer impossible l'accés a aquestes dades.

Així, la LSSI determina la **responsabilitat** dels prestadors de servei **per l'allotjament de continguts de tercers** sobre la base de dos **criters**: el *coneixement efectiu* del seu caràcter il·lícit i, en aquest cas, la seva *diligència* per a retirar-los o fer-los inaccessibles al públic.

El legislador entén que el prestador de serveis té *coneixement efectiu* "quan un òrgan competent hagi declarat la il·licitud de les dades, hagi ordenat la seva retirada o que se n'impossibiliti l'accés, o que s'hagués declarat l'existència de la lesió, i el prestador conegués la corresponent resolució, sense perjudici dels procediments de detecció i retirada de continguts que els prestadors apliquin en virtut d'acords voluntaris i d'altres mitjans de coneixement efectiu que poguessin establir-se" (art. 16.1.).

No obstant això, convé ressaltar la tendència de la jurisprudència, especialment la dictada pel TS, a extreure les exigències en relació al deure, cada cop major, de diligència dels prestadors de servei en relació amb la retirada de continguts de tercers que puguin resultar il·lícits.

En la Sentència 128/2013, de 26 de febrer de 2013, el TS va abordar la responsabilitat del titular d'un mitjà digital –*eleconomista.es*– pels comentaris i opinions sobre un conegut cantant abocades en un fòrum obert als comentaris d'una notícia publicada en l'edició digital del diari.

Confirmat el caràcter ofensiu i difamatori de les expressions contingudes en el fòrum obert a la pàgina web del diari, el TS va entendre que la responsabilitat de l'empresa editora del diari en relació amb els continguts allotjats per terceres persones va derivar de l'incompliment del seu deure de diligència. El TS va interpretar que l'empresa editora no podia al·legar desconeixement del caràcter il·lícit d'aquests continguts arran del burofax enviat pel demandant, mitjançant els serveis jurídics de la *Sociedad General de Autores y Editores* (SGAE), la recepció de la qual va refusar, atès que en aquest s'advertia amb claredat de l'existència de comunicacions lesives del dret a l'honor i se'n reclamava la retirada.

STS 128/2013 de 26 de febrer de 2013

Després de ser estimada parcialment la demanda sobre intromissió il·legítima en el dret a l'honor del cantant en primera instància, l'Audiència Provincial de Madrid va revocar la citada sentència i va desestimar la demanda. El TS va resoldre el recurs de cassació del demandant, com avançàvem, confirmant la sentència de primera instància, que estimava la demanda inicial, sobre la base dels següents fonaments en relació amb els pressupostos d'exclusió de responsabilitat recollits en l'article 16 de la LSSI:

"Esta Sala [...] atribuye el mismo valor revelador del conocimiento efectivo al contenido y naturaleza de los mensajes, sumamente graves y claramente ofensivos al honor del demandante, sin que pueda alegarse desconocimiento por parte de la entidad demandada a raíz del fax recibido, dado que en él se advertía con claridad la existencia de comunicaciones lesivas del derecho al honor y se reclamaba su retirada, hecho que respondía a la realidad y que impide que el titular de la página web pueda a partir de ese momento desconocer.

Por tanto esta Sala estima que la entidad demandada, como titular de la página web y creadora del foro de debate abierto, debió extremar las precauciones y ejercer un mayor control sobre las opiniones y comentarios alojados, cuyas connotaciones despectivas y peyorativas para el demandante no podían pasarle inadvertidas, pese a que del contenido del burofax no se desprendera qué comentarios eran los que se consideraban ofensivos y procurar de este modo la pronta retirada de aquellos que manifiesta e inequívocamente aparecían como gravemente injuriosos o incitadores a la violencia. No puede pasar inadvertido el papel desempeñado por el titular de la página que no solo alberga un contenido externo, sino que genera la posibilidad realizar comentarios, incorporándolos a la noticia y permite que se consideren como elemento de valoración de la misma.

Dado que resulta probado que la demandada rehusó recibir el fax remitido por el demandante impidiendo a este poder comunicarse con ella y así conseguir la interrupción de la difusión de los comentarios lesivos y ofensivos para su persona facilitando su prolongación en el tiempo, cabe concluir que la entidad demandada incumplió el deber de diligencia que le incumbía". (STS 128/2013)

El TS va confirmar, així, la condemna a l'empresa editora del diari digital a publicar la sentència en la portada de la pàgina web www.elconomista.es, a retirar els continguts lesius del dret a l'honor del cantant i a abonar-li la suma de 10.000 euros, més els seus interessos legals, en concepte d'indemnització.

Per mitjà d'una previsió molt semblant, la LSSI exclou la responsabilitat dels prestadors, en els mateixos supòsits, per albergar enllaços a continguts o instruments de cerca que remetin a continguts il·lícits (art. 17).

El reconeixement de l'anomenat *dret a l'oblit digital*

Finalment, cal recordar que, com avançàvem en abordar l'estudi de les llibertats d'expressió i informació, la permanència per un temps potencialment indefinit dels continguts publicats a internet ha comportat el reconeixement, en aquest cas per via jurisprudencial, de l'anomenat *dret a l'oblit digital*.

En relació directa amb el dret fonamental a la intimitat i, més concretament, amb el dret a la protecció de dades personals, la sentència del TJCE, de 13 de maig de 2014, del cas Google contra l'agència espanyola de protecció de dades i Mario Costeja (C – 131/12), va reconèixer el dret a restringir la difusió de continguts que, pel transcurs del temps, han perdut l'interès públic que va justificar-ne la publicació.

Com apunta Boix Palop, una particularitat addicional d'aquest dret és que pot ser exercit directament no solament respecte de qui hagués publicat la informació original, sinó també respecte de cercadors com Google per a evitar que enllacin el contingut objecte del dret a l'oblit. La doctrina coincideix a destacar que el procediment per a exercir, en la pràctica, aquest dret planteja riscos per a la llibertat d'expressió, "máxime cuando deja en manos de empresas privadas la determinación inicial de lo que deberá ser enlazado o retirado tras una petición de ejercicio del 'derecho al olvido'" (Guichot, 2016, pàg. 210).

Procediment

El procediment per a exercir el *dret a l'oblit* es detalla en el mòdul *Nocions bàsiques de protecció de les dades personals* (pàg. 18 a 20).

6. La responsabilitat civil i penal del periodista

6.1. La responsabilitat civil

Finalment, considerem rellevant tancar aquest mòdul amb una breu referència a les responsabilitats civils i penals en què pot incórrer el periodista en l'exercici de la seva professió. L'article 1902 del CC estableix la responsabilitat civil d'aquesta manera: "El qui per acció o omissió causa dany a algú altre, si hi intervé culpa o negligència, resta obligat a reparar el dany causat." I el primer paràgraf de l'article 1903 del CC disposa el següent: "L'obligació que imposa l'article anterior és exigible, no només pels actes o les omissions propis, sinó pels d'aquelles persones de les quals s'ha de respondre". És l'anomenada **responsabilitat per culpa extracontractual**, és a dir, que deriva d'una acció que causa dany a algú altre sense que entre l'un i l'altre hi hagi cap obligació recíproca ni cap contracte. La *responsabilitat és personal*, quan n'ha de respondre personalment un infractor. Quan la responsabilitat arriba a una *pluralitat de subjectes*, pot ser solidària o subsidiària:

- És *solidària* quan es pot exigir la responsabilitat a diverses persones alhora perquè es consideren totes deutores principals. En les obligacions solidàries, la reclamació es pot dirigir contra un dels deutors o responsables civils o contra tots. Si un responsable solidari respon de la tota la reclamació, pot reclamar als codeutors restants que li reintegrin la part que correspon de pagar a cadascun d'ells. D'acord amb l'article 1138 del CC, la responsabilitat solidària es reparteix entre els deutors en parts iguals, llevat que del text de l'obligació no en resulti una altra cosa.
- És *subsidiària* quan és exigible a unes persones que no són causants del perjudici, però que la llei els atribueix responsabilitat per compte del deutor principal, en cas que aquest deutor no ho pugui fer (perquè és absent, perquè és insolvent, etc.).

La *responsabilitat mancomunada* (el pagament es pot dividir entre els deutors i cada deutor ha de respondre d'una part) no es pot donar en la matèria que ens ocupa, per la qual cosa no ens hi referirem.

6.1.1. La responsabilitat civil en la premsa escrita

Segons l'article 65.2 de la Llei 14/1966, de 18 de març, de premsa i impremta, "la responsabilitat civil per actes o omissions no punibles és exigible als autors, directors, editors, impressors (i importadors o distribuïdors d'impresos estrangers), amb caràcter solidari". El terme *punible* es refereix a actes o omissions

que tenen la consideració de delictes penal o de falta administrativa. L'article 65.3 de la mateixa llei disposa que "la insolvència de les persones jurídiques dóna lloc a una responsabilitat civil subsidiària dels seus administradors, llevat que aquests hagin manifestat prèviament l'oposició formal a l'acte". El TC ha declarat la vigència expressa de l'article 65.2 de la Llei de premsa ("l'aplicació de l'article 65.2 d'aquesta Llei no és incompatible amb el dret d'informació lliure").

La justificació jurídica de la *responsabilitat solidària de l'empresa editora* es podria trobar en el quart paràgraf de l'article 1903 del CC, que prescriu que aquesta responsabilitat és exigible no solament pels actes o les omissions propis, sinó també als "propietaris o directors d'un establiment o empresa respecte als perjudicis causats pels seus dependents en el servei dels rams on els tenen ocupats, o bé en ocasió de les seves funcions".

Tanmateix, encara que sigui establert així legalment, no sembla lògic ni just que la responsabilitat solidària arribi a l'empresa editora de la publicació perquè qui té la responsabilitat plena de la difusió pública, a més de l'autor directe, és el director de la publicació, tal com disposa la mateixa Llei de premsa, que li atribueix el dret de veto sobre tot el que ha publicat, inclosa la publicitat (article 37). Si del que es tracta és d'assegurar el pagament de la indemnització, la declaració de responsabilitat subsidiària de l'empresa editora hauria estat suficient. En tot cas, encara sembla més fora de lloc la responsabilitat de l'empresa impressora.

6.1.2. La responsabilitat civil en els mitjans audiovisuals

La Llei de premsa és únicament aplicable a la difusió d'informacions reproduïdes per mitjà de la impremta i, per tant, no és aplicable als mitjans de comunicació audiovisuals. Com que no hi ha una norma específica que reguli la responsabilitat civil en els mitjans audiovisuals, hem de seguir el *règim general* de l'article 1902 del CC, que preceptua el següent: "El qui per acció o omissió causa dany a algú altre, si hi intervé culpa o negligència, resta obligat a reparar el dany causat".

a) Mitjans audiovisuals de l'Estat i les comunitats autònomes: en els mitjans públics audiovisuals de l'Estat o de les comunitats autònomes, l'Estatut de la ràdio i la televisió i la Llei del tercer canal estableixen una organització d'aquests mitjans que atribueixen la responsabilitat de la programació al director de la societat anònima titular de l'emissora i el dret (i, per tant, la responsabilitat) de supervisió al director general de l'ens públic; per això, tots dos han de respondre civilment –juntament amb els autors de la informació– de les vulneracions als drets de la personalitat, en virtut del principi establert per la doctrina del TC assenyalada anteriorment sobre la culpa *in vigilando*. També n'ha de respondre l'empresa emissora per aplicació de l'article 1903 del CC.

b) Mitjans audiovisuals de les administracions locals i privades: ens remetem a la doctrina general de la responsabilitat civil (article 1902 i següents del CC) i a les formes de gestió dels serveis públics locals que aprova cada entitat local. La persona física o jurídica titular de la llicència d'emissió ha de respondre civilment –juntament amb els autors de la intromissió– dels danys i perjudicis causats per les seves emissions que vulnerin els drets de la personalitat quan els responsables de la intromissió són persones subjectes a la direcció d'aquests mitjans, o bé per una relació de jerarquia (article 1903, paràgraf quart, del CC), o bé per haver adquirit i programat l'emissió, quan s'adquireixen obres de producció aliena.

Tant en els mitjans públics com en els privats, s'ha d'atribuir a les persones que intervenen en programes d'accés (debats, entrevistes, reportatges) la responsabilitat de les seves pròpies manifestacions, de la mateixa manera que es pot atribuir als signants de les cartes al director d'un diari.

Els autors d'obres audiovisuals són les persones a les quals el TRLPI atribueix aquesta condició en els mitjans radiofònics o audiovisuals i són responsables directes de l'acte que genera la responsabilitat.

6.1.3. Caducitat de les accions civils

Segons l'article 9.5 de la LOPC, "les accions de protecció davant les intromissions il·legítimes caduquen transcorreguts quatre anys des que el legitimat va poder exercitar-les". Aquest termini de caducitat no mereixeria cap comentari si no l'haguéssim de relacionar amb l'article 4.3 de la LOPC, que disposa que, quan es tracta de persones mortes sense hereus, l'exercici de l'acció de reclamació civil correspon a la persona jurídica designada en testament o al Ministeri Fiscal "sempre que no hagin transcorregut més de vuitanta anys des de la mort de l'afectat". És a dir, el fiscal o la persona jurídica designada en testament poden interposar l'acció de reclamació abans no passin quatre anys des que la van poder exercitar, però sempre que no en faci més de vuitanta de la mort de l'afectat.

6.1.4. Danys materials, morals i indemnització

a) Danys materials

La llei no es refereix explícitament al dany material, però dona per fet que cal rescabalar-ne la persona afectada. Sempre es pot reclamar el dany material emparant-se en la *culpa extracontractual* de l'article 1902 del Codi civil. El dany material no es presumeix, sinó que l'ha de provar qui l'al·lega i aportar la documentació necessària (o el testimoni pericial) que avalui el dany. Aquesta indemnització és independent de la que fixa el jutge per dany moral, el qual ha de distingir entre l'una i l'altra en la sentència. El rescabament de danys materials en matèria civil, que dimana de l'article 1902 del Codi civil, com-

porta l'atribució al demandat d'una certa *culpa* o *negligència* en la comissió del fet, el qual tanmateix pot provar la innocència per falta d'actitud culposa o negligent.

La intromissió il·legítima en els drets a l'honor, la intimitat o la imatge no causen habitualment danys materials perquè es tracta de drets de la personalitat i no de drets patrimonials. Un insult, una fotografia, una informació de la vida familiar d'una persona difícilment produirà un dany material, un perjudici al patrimoni de l'afectat. Si es dóna el cas, però, i el produeix, s'ha de provar quin perjudici s'ha sofert i valorar-se el dany a l'efecte de quantificar la indemnització.

b) Danys morals

L'article 9.3 de la LOPC presumeix l'existència de perjudici moral quan s'hagi acreditat que s'ha produït una intromissió il·legítima en els drets de la personalitat. La *presumpció del dany moral* és una garantia de protecció d'aquests drets fonamentals perquè el dany moral, com que és subjectiu, no el pot provar la persona perjudicada per la intromissió.

Fixeu-vos que per a determinar els danys morals se segueix el procediment contrari al dels danys materials (en termes jurídics, *s'inverteix la càrrega de la prova*, és a dir, la persona a qui competeix provar l'existència del dany). En els danys materials, el perjudicat n'ha de provar l'existència. En canvi, qui ha patit danys morals no ha de provar quins són, ja que la LOPC en presumeix per si mateixa l'existència. La persona ofesa ha d'al·legar i provar que ha patit una intromissió il·legítima, però res més. En molts casos n'hi ha prou d'acompanyar la demanda amb el retall de diari, la cinta gravada o el vídeo on s'ha vulnerat el dret. No cal que demostris, però, que l'ha afectat moralment, perquè la Llei ho presumeix, és a dir, no fa falta provar-ho llevat que la part demandada pugui provar que no hi ha hagut dany, la qual cosa no sembla que sigui possible tractant-se d'una afectació tan subjectiva. El demandat solament pot provar que no hi ha hagut intromissió.

La *inversió de la càrrega de la prova* de l'article 9.3 de la LOPC té un fonament lògic: en els drets de la personalitat no es tracta tant de reparar un dany material com de restablir els drets de l'ofès. L'objectiu principal de la protecció dels drets de la personalitat és el reconeixement del dret de l'ofès i el restabliment públic d'aquest dret.

La *presumpció de l'existència de dany moral*, quan es produeix una intromissió il·legítima en els drets de la personalitat, és una conseqüència nova de la constitucionalització d'aquests drets. A un dany moral hi hauria de correspondre una responsabilitat moral de l'ofensor i la lògica ens conduiria cap a una sanció de tipus moral. En un estat de dret, no obstant això, el poder públic no pot

infligir penes morals, perquè les responsabilitats concebudes així causarien a la persona un cert grau d'indignitat. Per això, la responsabilitat moral s'exigeix traduint la valoració del dany moral en indemnització pecuniària.

Els danys materials es valoren segons el peritatge dels béns afectats. Els danys morals, sense cap element material que serveixi de referència, es valoren també en diners aplicant els criteris que veurem tot seguit. Per això, podem dir que la Llei, més que l'exigència d'una responsabilitat moral, el que fa és donar a aquesta responsabilitat un caràcter de sanció econòmica en una pena civil.

c) Criteris d'indemnització per danys morals

La Llei deixa a la decisió dels jutges la fixació de l'import de la indemnització per danys morals, i estableix uns **criteris de valoració** de caràcter abstracte. Aquests criteris (art. 9.3) són els següents:

- *Avaluació de les circumstàncies del cas:* criteri obert, lògic, però que dona lloc a una gran disparitat de decisions judicials. En tota qüestió jurídica s'han de tenir en compte sempre les circumstàncies del cas, però la manera d'avaluar-les és subjectiva i heterogènia.
- *Criteri de la gravetat de la lesió produïda efectivament:* tractant-se de danys morals, és difícil objectivar els efectes de la lesió, per la qual cosa la subjectivitat judicial continua essent la mesura efectiva de la valoració.
- *Criteri de la difusió de l'ofensa:* la llei uneix aquest criteri al concepte de gravetat de la lesió ja que preceptua que "es té en compte la difusió o audiència del mitjà pel qual s'ha produït". Aquest criteri és més objectiu, ja que l'honor queda menys afectat per una intromissió en un mitjà de poca difusió que no pas si es fa en un altre de gran audiència.
- *Criteri de l'enriquiment de l'infractor:* la llei diu que "també es valora el benefici que hagi obtingut el causant de la lesió com a conseqüència d'aquesta lesió". Aquest criteri sí que és objectiu, ja que es tracta d'un benefici material i, per tant, valorable en diners, com el dany material. El benefici material s'ha de provar o, com a mínim, s'ha d'estimar.

6.2. La responsabilitat penal

El dret penal parteix del **principi** que *solament poden delinquir les persones físiques*. A diferència del que ocorre en la legislació civil, la responsabilitat penal per la comissió d'un delictes no pot ser mai solidària ni es pot atribuir a una persona jurídica.

Les relacions socials integren una gamma de connexions personals molt àmplia i de llaços econòmics, polítics, sociològics i culturals en què les persones jurídiques tenen una importància decisiva, tant si són organismes públics com empreses privades, les activitats de les quals poden desembocar en la comissió de delictes. Tanmateix, el dret penal no pot considerar autor d'un delicte una persona jurídica perquè aquesta persona, per més que se li atribueixi voluntat social en l'àmbit mercantil, no pot ser condemnada a una pena personal (per exemple, de privació de llibertat).

En dret penal el problema se situa, d'una banda, en la necessitat de preservar la societat de les accions punibles que es volen amagar en l'anonimat de la complexitat d'una persona jurídica i, de l'altra, a determinar a quines persones se'ls ha d'atribuir la responsabilitat criminal per fets que jurídicament han fet les societats o els organismes públics.

6.2.1. Responsabilitat penal successiva, exclouent i subsidiària

L'article 27 del CP declara criminalment responsables dels delictes i les faltes els autors i els còmplices. No obstant això, l'article 30.1 del CP es refereix als "delictes que es cometin utilitzant mitjans o suports de difusió mecànics" (com els *mitjans de comunicació*) i estableix que *només els autors són els responsables del delicte*, exclouent la possibilitat que siguin comesos per "còmplices ni els qui els hagin afavorit personalment o realment".

Segons l'article 28 del CP, no solament són autors del delicte "els qui realitzen el fet per si sols, conjuntament o per mitjà d'altri de qui se serveixen com a instrument", sinó que "també es consideren autors:

- Els qui indueixen directament altri a executar-lo [*inductors*].
- Els qui cooperen en l'execució amb un acte sense el qual no s'hauria efectuat [*cooperadors necessaris*]."

Tot seguit, l'article 30 del CP concreta la **responsabilitat dels autors**:

Article 30.2 del CP

"Los autores [...] responderán de manera escalonada, excluyente y subsidiaria de acuerdo con el siguiente orden:

- 1) Los que realmente hayan redactado el texto o producido el signo de que se trate, y quienes les hayan inducido a realizarlo.
- 2) Los directores de la publicación o programa en que se difunda.
- 3) Los directores de la empresa editora, emisora o difusora.
- 4) Los directores de la empresa grabadora, reproductora o impresora."

Article 30.3 del CP

"Cuando por cualquier motivo distinto de la extinción de la responsabilidad penal, incluso la declaración de rebeldía o la residencia fuera de España, no pueda perseguirse a ninguna de las personas comprendidas en alguno de los números del apartado anterior, se dirigirá el procedimiento contra las mencionadas en el número inmediatamente posterior."

Com afirma Gonzalo Quintero (2007) es tracta d'atribuir una responsabilitat successiva, "esto es, de responsabilidad criminal por hechos de otro, y por tanto no apoyada en el principio de culpabilidad, puesto que se estructura a partir de presunciones de *culpa in vigilando*, en atención a la función o protección que se desempeña objetivamente".

Qui són els autors dels quals tracta l'article 30.1 els qui realment hagin redactat el text o produït el signe de què es tracti, i els qui els hagin induït a realitzar-ho? Vegem-ho diferenciant la premsa escrita de l'audiovisual.

a) Els autors del delictes en la premsa escrita. Són autors:

- Els signants de la informació o els qui expressen l'opinió.
- Els qui hagin redactat el titular, l'entradeta, el peu de foto, etc., mitjançant el qual es comet el delictes. Això ocorre en el cas freqüent que l'autor de la informació o de l'article d'opinió d'un diari no és qui ha redactat el titular o l'entradeta.
- El **director de diari** és responsable, en concepte d'autor, de *tot el que es publica sense firma* en una publicació (l'editorial, les informacions no subscrietes, la publicitat que té consideració de delictes). Quan no consta la font d'informació d'una notícia, s'entén que el director l'ha obtinguda de fonts pròpies (article 38 de la Llei de premsa). La figura del director de diari s'ha d'entendre aquí com la de la persona realment responsable del contingut de la publicació en el moment de la comissió del delictes, que per absència del director titular pot ser qui fa les seves funcions.

b) Els autors del delictes en els mitjans audiovisuals. Són autors:

- Les persones responsables directes de l'acte delictiu.
- Els directors dels mitjans dels programes o de les obres audiovisuals, segons els casos, en cas que les persones responsables directes siguin desconegudes.

6.2.2. Responsabilitat civil solidària i subsidiària en la comissió de delictes

La comissió d'un delictes genera responsabilitats civils, és a dir, el rescabament de danys i perjudicis ocasionats a la víctima mitjançant la indemnització econòmica corresponent, a més de les responsabilitats penals:

Exemple

En una entrevista, l'autor és qui és responsable de les paraules delictives, si bé també ho pot ser l'entrevistador si "l'indueix a cometre el delictes". En un debat per ràdio o televisió, els intervinents són els responsables dels seus actes.

- **Responsabilitat personal.** La responsabilitat civil per danys i perjudicis correspon als *autors* del delicte. La sentència condemnatòria penal quantifica la indemnització.
- **Responsabilitat solidària.** En els delictes d'injúria i calúmnia amb publicitat, encara que no sigui autora, la persona física o jurídica propietària del mitjà informatiu és responsable solidari amb els autors (article 212 del CP).
- **Responsabilitat civil subsidiària.** En els altres delictes que es cometin servint-se dels mitjans de comunicació (excepte els de calúmnia i injúries), les persones naturals o jurídiques titulars d'editorials, diaris, revistes, emissores de ràdio o televisió o de qualsevol altre mitjà de difusió escrit, parlat o visual són responsables subsidiaris. Ho estableix així l'article 120.2 del CP, atenent la possibilitat d'insolvència dels autors condemnats.

Finalment, assenyalem que, segons preceptua l'article 1.2 de la LOPC, els jutges han d'aplicar els criteris de l'article 9 de la llei esmentada (que hem vist anteriorment en l'apartat 5.6) a l'hora de determinar la responsabilitat civil derivada dels delictes contra l'honor o la intimitat. És a dir, la responsabilitat civil es mesura amb els mateixos criteris en les reclamacions civils contra l'honor, la intimitat i la pròpia imatge que en les que deriven de la comissió d'un delicte contra l'honor o la intimitat.

Resum

En aquest mòdul, hem abordat, d'una banda, alguns dels límits i condicionadors legals que configuren el marc d'actuació del professional de la informació i, de l'altra, els drets associats a l'exercici de la professió periodística, els seus límits i la responsabilitat civil i penal que se'n deriva.

Per la incidència especial que té en el desenvolupament de la personalitat, el dret de la informació té com a límit les normes legals que, amb caràcter general, protegeixen la joventut i la infància. D'aquestes normes el professional de la informació ha de tenir en compte el que es disposa la Llei orgànica 1/1996, de protecció jurídica del menor, i, de manera més específica, el que es disposa en matèria de protecció de menors en el mitjà de la televisió.

A continuació, el mòdul ha recollit altres límits legals a les llibertats d'expressió i d'informació d'interès per al professional de la comunicació: en primer lloc, el dret de rectificació davant els mitjans de les persones al·ludides per la divulgació de fets inexactes que els causin perjudicis; en segon lloc, les limitacions a la informació derivades de la necessitat de garantir la seguretat de l'Estat o dels ciutadans, això és, els secrets oficials i la suspensió de drets en la declaració dels estats d'excepció; i, en tercer lloc, els límits a la informació recollida en els mitjans de comunicació amb referència a procediments judicials penals no conclusos: el principi de presumpció d'innocència, el secret de sumari i la captació d'imatges en els judicis públics.

Finalment, el mòdul finalitza amb una aproximació introductòria als límits jurídics específics que s'han d'observar en funció de la tipologia de mitjà de comunicació a través del qual es difonguin els continguts periodístics: la premsa escrita, els mitjans audiovisuals i internet. I, en tot cas, ha de saber les responsabilitats civils i penals que poden derivar-se de l'exercici de la professió.

Exercicis d'autoavaluació

1. El menor pot donar el consentiment per a cedir la seva imatge...

- a) sempre que els pares o tutors no s'hi oposin.
- b) sempre amb l'autorització del Ministeri Fiscal.
- c) quan les seves condicions de maduresa li ho permetin.
- d) quan és en llocs oberts al públic.
- e) No hi està mai capacitat.

2. El dret de rectificació és el que tenen...

- a) els periodistes, quan han publicat una informació errònia.
- b) els implicats en una informació, quan consideren que han estat insultats.
- c) els qui han estat mencionats en una informació, quan consideren que han estat al·ludits i perjudicats erròniament.
- d) els telespectadors, ens els programes en què poden intervenir telefònicament.
- e) els qui consideren que una informació és falsa i en tenen proves.

3. Quan un jutge decreta el secret del sumari...

- a) els periodistes han de demanar autorització al jutge per a informar del cas.
- b) els periodistes poden informar del cas sempre que al·leguin secret professional.
- c) els periodistes no poden informar del cas fins que s'aixequi el secret del sumari.
- d) no es poden fer fotografies dels testimonis quan van a declarar al jutjat.
- e) els periodistes poden continuar informant del cas perquè és d'interès públic.

4. El director general d'una empresa privada de televisió, pot impedir que es difongui una notícia en un programa informatiu?

- a) No, perquè la censura prèvia és prohibida per la Constitució espanyola.
- b) No, si no és que el director de l'informatiu invoca clàusula de consciència.
- c) Sí, perquè la Llei de premsa li reconeix el dret de veto.
- d) Sí, perquè és la màxima autoritat del mitjà.
- e) No, si es tracta d'una notícia d'interès general que forma l'opinió pública.

5. La creació d'una televisió estatal amb vocació d'emetre a través d'Internet requereix...

- a) l'obtenció d'una llicència prèvia atorgada mitjançant concurs.
- b) comunicació davant l'autoritat audiovisual competent prèvia a l'inici de l'activitat.
- c) no requereix cap tipus de tràmit previ a l'inici de les emissions.
- d) autorització prèvia per part del Govern i inscripció registral.
- e) comunicació davant l'autoritat audiovisual competent posterior a l'inici de l'activitat.

6. Un mitjà de comunicació digital serà responsable pels comentaris il·lícits d'un tercer allotjats al seu web al peu d'una notícia...

- a) si aquests no vulnereu drets de tercers i té coneixement efectiu de la seva existència.
- b) si disposa d'un sistema de moderació i retirada efectiva d'aquests comentaris.
- c) si no té coneixement efectiu de l'existència d'aquests comentaris.
- d) si actua diligentment en la retirada d'aquests comentaris.
- e) si té coneixement efectiu de la seva existència i no actua amb diligència per a retirar-los.

7. En un delicte d'injúries comès per mitjà de la televisió, el propietari del mitjà...

- a) és responsable penal del delicte, igual que l'autor, el director o el gravador.
- b) no és responsable civil ni penal del delicte, si l'autor està identificat i és solvent.
- c) és responsable civil subsidiari, si l'autor no pot pagar la indemnització perquè és insolvent.
- d) és responsable civil solidari, si l'autor no pot pagar la indemnització perquè és insolvent.
- e) és responsable civil solidari, encara que l'autor sigui solvent per a pagar la indemnització.

8. Les accions civils per a reclamar per una intromissió en els drets de la personalitat es poden presentar...

- a) en un termini de 80 anys a comptar des que s'ha produït la intromissió.
- b) en un termini de 80 anys, però sempre que el perjudicat sigui viu.
- c) en un termini de 4 anys des que el perjudicat ha presentat la reclamació.
- d) en un termini de 80 anys des que el perjudicat ha presentat la reclamació.
- e) durant la vida del perjudicat i 70 anys més.

Solucionari

Exercicis d'autoavaluació

1. c

2. c

3. e

4. d

5. b

6. e

7. e

8. c

Abreviatures

BOE *m* Butlletí Oficial de l'Estat

CC *m* Codi civil

CDFUE *f* Carta de Drets Fonamentals de la Unió Europea

CDI *f* Convenció sobre els Drets de l'Infant

CE *f* Constitució espanyola

CNMC *f* Comissió Nacional dels Mercats i la Competència

CP *m* Codi penal

DUDH *f* Declaració Universal dels Drets Humans

DSCA *f* Directiva de Serveis de Comunicació Audiovisual

ET *m* Estatut dels treballadors

LECr *f* Llei d'enjuiciament criminal

LGCA *f* Llei 7/2010, general de la comunicació audiovisual

LOEAEs *f* Llei orgànica 4/1981 reguladora dels estats d'alarma, excepció i siti

LOPC *f* Llei orgànica 1/1982 de protecció civil a l'honor, a la intimitat personal ifamiliar i a la pròpia imatge

LOPJM *f* Llei orgànica 1/1996 de protecció jurídica del menor

LSO *f* Llei de secrets oficials

STC *f* Sentència del Tribunal Constitucional

TC *m* Tribunal Constitucional

TRLPI *f* Text refòs de la llei de propietat intel·lectual

UE *f* Unió Europea

Bibliografia

- Agustino y Guilayn, A.; Monclús Ruiz, J.** (2016). *Aspectos legales de las redes sociales*. Barcelona: Bosch.
- Azurmendi, A.** (2016). *Derecho de la Comunicación: Guía jurídica para profesionales de los medios*. Navarra: EUNSA.
- Balaguer Callejón, M. L.** (2016). *Derecho de la Información y de la Comunicación* (2a. ed.). Madrid: Tecnos.
- Barrero Ortega, A.** (2010). *Juicios por la prensa y ordenamiento constitucional*. València: Tirant lo Blanch.
- Bel Mallén, I.; Corredoira Alfonso, L.** (2003). *Derecho de la Información*. Barcelona: Ariel Comunicación.
- Boix Palop, A.** (2016). "La construcción de los límites a la libertad de expresión en las redes sociales". *Revista de Estudios Políticos* (núm. 173, pág. 55-112).
- Boix Palop, A.; Vidal Beltrán, J. M.** (coord.) (2014). *La nueva regulación del audiovisual: medios, derechos y libertades*. Cizur Menor: Aranzadi.
- Carreras Serra, Ll. de** (2008). *Las normas jurídicas de los periodistas: derecho español de la información*. Barcelona: UOC.
- Carrillo, M.** (1987). *Los límites a la libertad de prensa en la Constitución española de 1978*. Barcelona: PPU.
- Chinchilla, C.; Azpitarte, M.** (coord.) (2011). *Estudios sobre la Ley General de la Comunicación Audiovisual*. Cizur Menor: Thomson Reuters Aranzadi.
- Cremades, J.** (1995). *Los límites de la libertad de expresión en el ordenamiento jurídico español*. Madrid: La Ley-Actualidad.
- De la Sierra, S.; Guichot, E.; Mantini, M.; Medina, S.; Sobrino, I.** (2011). *Políticas públicas europeas sobre medios de comunicación y prácticas regulatorias: la situación en España*. [en línea] Disponible en: <http://portalcomunicacion.com/monograficos_det.asp?id=185> [Consulta: 22 de enero de 2017].
- Escobar Roca, G.** (2002). *Estatuto de los periodistas*. Madrid: Tecnos.
- Guichot, E.** (2016). (coord.). *Derecho de la Comunicación* (4a. ed.). Madrid: Iustel.
- Lama Aymà, A. de** (2006). *La protección de los derechos de la personalidad del menor de edad*. València: Tirant lo Blanch.
- Linde Paniagua, E.; Vidal Beltrán, J. M.; Medina González, S.** (2011). *Derecho Audiovisual* (4a. ed.). Madrid: Colex.
- Martínez Otero, J. M.** (2013). *La protección jurídica de los menores en el entorno audiovisual: respuesta desde el derecho a los desafíos de los nuevos medios audiovisuales y digitales*. Cizur Menor: Thompson Reuters Aranzadi.
- Quintero Olivares, G.** (2007). *Derecho penal. Parte general* (2a. ed.). Pamplona: Aranzadi.
- Ramos Fernández, L. F.** (1997). *La profesión periodística en España*. Pontevedra: Diputación de Pontevedra.
- Rosado Iglesias, G.** (2005). "El estatuto jurídico de los periodistas". *Cuadernos de Derecho Público* (núm. 24). Madrid.
- Simón Castellano, P.** (2015). *El reconocimiento del derecho al olvido digital en España y en la UE*. Barcelona: Bosch.
- Urías, J.** (2003). *Lecciones de derecho de la información*. Madrid: Tecnos.
- Urías, J.** (2014). *Principios de Derecho de la Información* (3a. ed.). Madrid: Tecnos.

annex

Jurisprudència del mòdul 3

Dret de rectificació

"La inserció de la rèplica solament és procedent en la mesura que es pretenen rectificar fets i no opinions, i quan els fets publicats afecten perjudicialment els interessos del demandant al·ludit per la informació."

STC 168/86

A manera de resum, la STC 51/2007 recorda la seva doctrina bàsica anterior de la manera següent:

"Començant per recordar la nostra doctrina relativa al dret de rectificació, es pot recordar que en la STC 35/1983, d'11 de maig, FJ 4, ja es parlava del «caràcter purament instrumental» d'aquest dret «quan la finalitat que té s'exhaureix en la rectificació d'informacions publicades», i que en la STC 168/1986, de 22 de desembre, FJ 4, s'afirmava que «el dret de rectificació és solament un mitjà de què disposa la persona al·ludida per a prevenir o evitar el perjudici que una determinada informació irrogui en el seu honor». En la STC 40/1992, de 30 de març, FJ 2, precisem també que «si bé el dret a la rectificació de la informació no suplanta ni, per tant, inhabilita, perquè és innecessària, la protecció deguda al dret de l'honor, sí que l'atenua, ja que constitueix el mecanisme idoni per a reparar el que solament per omissió dels fets relatats constitueixi una intromissió en el dret a l'honor imputable a qui serveix de suport o vehicle per a la difusió pública d'aquests fets»."

STC 51/2007

La rectificació és "un complement a la garantia de l'opinió pública lliure que estableix també el precepte constitucional esmentat (article 20.1.d), ja que l'accés a una versió dissident dels fets publicats afavoreix, més que no pas perjudica, l'interès col·lectiu en la recerca i recepció de la veritat que protegeix aquell dret fonamental".

STC 168/86

"L'exercici del dret de rectificació tampoc no limita el dret de la col·lectivitat i dels individus que la componen de rebre lliurement informació veraç, ja que no comporta una ocultació o deformació de la que, oferta anteriorment, ho sigui o ho pugui ser. Encara més, com s'ha dit, la inserció de la rectificació interessada en la publicació o mitjà de difusió no implica l'exactitud del contingut, ja que ni tan sols la decisió judicial que ordeni aquesta inserció en pot acreditar, per la mateixa naturalesa del dret exercitat i els límits processals en què es du a terme l'acció de rectificació, la veracitat."

STC 168/86

"El simple dissentiment del rectificador dels fets divulgats no impedeix al mitjà de comunicació social afectat difondre lliurement la informació veraç, ni l'obliga a declarar que la informació és incerta o a modificar-ne el contingut, ni es pot considerar tampoc la inserció obligatòria de la rèplica com una sanció jurídica derivada de la inexactitud del que s'ha publicat. Al contrari, la simple inserció d'una versió dels fets diferent i contradictòria ni tan sols limita la facultat del mitjà de ratificar la informació subministrada inicialment o, si escau, aportar i divulgar totes les dades que la confirmen o l'avalen."

STC 168/86

"L'exercici del dret s'ha d'ajustar a requisits que, al seu torn, ofereixin al mitjà difusor de la informació una garantia raonable que la rectificació que es pretén té el suport d'elements de judici que d'alguna manera invaliden la que es va fer pública, que és destinada efectivament a impedir un dany que d'una altra manera patiria el dret o l'interès legítim de qui la sol·licita i que no implica, al seu torn, la difusió de notícies de veracitat dubtosa o a les quals segueixi un perjudici en l'esfera protegida jurídicament a tercers."

STC 35/83

"La protecció d'aquests drets té com a condició que l'ús d'aquesta garantia instrumental de què parlem –dret de rectificació– s'ajusti de manera indubtable a unes regles que tenen el sentit d'emmarcar adequadament l'exercici d'una acció privilegiada, que serveix mediatament per a protegir aquells drets, però que s'ha d'utilitzar d'una manera pautada perquè es respectin altres drets en presència, fonamentalment els del mitjà de comunicació afectat."

STC 51/2007

"Sembla clar que el demandant d'empara no està legitimat per a intervenir en nom dels oients de la Cadena SER, sense que s'arrogui la condició de representant d'una opinió pública defraudada pel que fa al dret de rebre una informació veraç, perquè ni el senyor Álvarez-Cascos no té aquesta capacitat representativa, que difícilment algú es pot atribuir, atesa la inexistència de les vies pertinents de representació, des del moment en què el dret de rebre informació s'exerceix, fonamentalment, mitjançant el simple mecanisme de connectar-se o no, en una decisió ben lliure, al mitjà en qüestió, ni es pot qüestionar, en el procediment de rectificació, que la informació publicada per la Cadena SER compleix els cànons de veracitat exigits."

STC 51/2007

Causes criminals

Presumpció d'innocència i judicis paral·lels

"En suma, com afirmem en la STC 166/1995, de 20 de novembre, FJ 3, «aquesta dimensió extraprocesal de la presumpció d'innocència no constitueix per si mateixa un dret fonamental diferent o autònom del que emana dels articles 10 i 18 de la Constitució, de manera que ha de ser la vulneració d'aquests preceptes i, assenyaladament de l'article 18, el que serveixi de base a la seva protecció per mitjà del recurs d'empara. Perquè, per dir-ho en poques paraules, la presumpció d'innocència que garanteix l'article 24.2 de la CE, assoleix el valor de dret fonamental susceptible de l'empara constitucional quan l'imputat en un procés penal, que s'ha de considerar innocent mentre no se'n provi la culpabilitat, és condemnat sense que les proves, obtingudes i practicades amb totes les garanties exigibles legalment i constitucionalment, permetin destruir la presumpció esmentada. En els altres casos relatius a l'honor i a la dignitat de la persona, que no són una presumpció sinó una qualitat consubstancial amb aquesta persona, són els drets consagrats en l'article 18 de la CE els que, per la via del recurs d'empara, han de ser preservats o restablerts»."

STC 244/2007

"S'invoca, per tant, en la demanda d'empara una dimensió extraprocesal de la presumpció d'innocència que ha estat reconeguda per aquest tribunal i pel Tribunal Europeu de Drets Humans (entre d'altres, en la invocada STEDH, de 5 de febrer de 1995, *cas Allenet de Ribemont c. França*), que consisteix en «el dret de rebre la consideració i el tracte de no-autor o no-partícip en fets de caràcter delictiu o anàleg a aquests i determina, per tant, el dret que no s'apliquin les conseqüències o els efectes jurídics lligats a fets d'aquesta naturalesa en les relacions jurídiques de tot tipus» (STC 109/1986, de 24 de setembre, FJ 1); des d'aquest mateix angle, també hem afirmat que «l'exigència d'una informació veraç obliga a respectar el dret de tothom a la presumpció d'innocència reconegut en l'article 24.2 de la CE» (entre d'altres, STC 53/2006, de 27 de febrer, FJ 6.b, i les que s'hi esmenten)."

STC 244/2007

"Tampoc no es pot atribuir un valor exculpatori a la dada que el secretari d'Estat hagi atribuït als funcionaris esmentats la «presumpta» comissió de diverses infraccions, sense confirmar-ne de manera expressa l'autoria acreditada. En efecte, el dret a l'honor dels funcionaris no queda afectat perquè la imputació que s'hi refereix ho sigui només «presumptivament», sinó perquè s'articula sobre uns fets que són diferents i d'una importància notòriament més greu que la que van ocasionar al seu dia l'obertura de l'expedient sancionador [...]. Assumir, en aquest punt, la tesi del recurrent suposaria el mateix que consentir qualsevol tipus d'imputació presumpta que es faci."

STC 69/2006

"La veritat històrica pot no coincidir amb la veritat declarada judicialment i aquest tribunal ha reconegut el dret a la informació crítica de les resolucions judicials (STC 286/93, FJ 5); tanmateix, tota informació que posi en qüestió el que s'ha proclamat judicialment, a

part de requerir una diligència especial en la verificació de la informació, ha de respectar la innocència declarada judicialment o la presumpció d'innocència prèvia a la condemna judicial, i posar explícitament en relleu l'existència de la resolució judicial o del procés en curs."

STC 28/96

Secret del sumari

"Advertides aquestes circumstàncies, i sense prejudicar el fons de l'assumpte, el jutge d'instrucció va considerar que era deure seu protegir els eventuais perjudicats amb la revelació d'aquella informació, d'acord amb el que disposa l'article 13 de la Llei d'enjudiciament criminal, i les parts en el procés judicial davant del que pertorbés la marxa adequada i correcta del procés judicial amb *judicis paral·lels* indesitjables en els mitjans de comunicació, que prou que podrien conculcar el dret a la tutela judicial efectiva (article 24.1 de la CE) i el dret a un procés amb totes les garanties (article 24.2 de la CE) (STC 171/1990, FJ 9, ATC 195/1991, FJ 6; sentències del TEDH, *cas The Sunday Times I*, de 26 d'abril de 1979, *Observer i Guardian*, de 26 d'abril de 1991) de les parts en aquesta causa penal. Raons i motius que van ser confirmats després per l'acte de l'Audiència Provincial, que va resoldre l'apel·lació interposada pels ara demandants d'empara contra el del jutge d'instrucció."

STC 187/1999

"Finalment, queda examinar la presumpció de vulneració del dret a un tribunal independent a causa de les pressions desencadenades pels mitjans de comunicació (al·legació 5a.). L'article 24 garanteix a tot acusat una sèrie de drets: un procés amb totes les garanties (incís 7 de l'apartat 2); a ser jutjat per un jutge imparcial (implícit en el dret anterior i, així mateix, en el dret al jutge legal exarticle 24.2.1); a la defensa (incís 2 de l'apartat 2), i a no patir indefensió (incís final de l'apartat 1). D'aquesta sèrie de drets sembla raonable deduir, com fa el recurrent, que la Constitució brinda un cert grau de protecció davant els *judicis paral·lels* en els mitjans de comunicació, en la mesura que poden interferir el curs del procés penal, i perjudicar-ne i perjudicar-ne la defensa en el si del procés (i deixa al marge, doncs, la consideració d'eventuals repercussions en drets substantius, com per exemple a l'honor i els restants de l'article 18). Aquesta protecció inicial, no obstant això, és contrapesada seriosament. Externament, per les llibertats d'expressió i informació que reconeix l'article 20, ja que, encara que els drets que dimanen de l'article 24 comporten límits a l'exercici d'aquestes llibertats (article 20.4 en la mesura que es fa referència al «respecte als drets reconeguts en aquest títol»; en aquest sentit, també la STEDH Barfod, de 22 de febrer de 1989), el contrari és igualment cert. Internament, la protecció de l'acusat davant els mitjans troba límits dins el mateix article 24, perquè la publicitat no solament és un principi fonamental d'ordenament del procés, sinó també un dret fonamental (incís 5 de l'article 24.2)."

Acte del TC 195/91

"La regla que disposa el secret de les actuacions sumariales és, abans que res, una excepció a la garantia institucional inscrita en l'article 120.1 de la Constitució, segons el qual «les actuacions judicials seran públiques, amb les excepcions previstes per les lleis de procediment». El procés penal [...] pot tenir una fase sumària emparada pel secret i, en aquesta mesura, limitadora de la publicitat i la llibertat. Aquesta conformitat constitucional genèrica del secret sumarial, però, no és imposada o exigida directament per cap precepte constitucional i, per això, es requereix, per a aplicar-la correctament, una interpretació estricta [...]."

STC 13/85

"El que persegueix la regla impositiva del secret és impedir aquest coneixement a fi d'assolir, d'acord amb el principi inquisitiu al·ludit abans, una repressió segura del delicte. Per tant, les dades a què no es té accés legítim no poden ser –a *fortiori*– objecte de difusió, per qualsevol mitjà, que implica un límit del dret d'informar, però solament de manera derivada, és a dir, en la mesura que el que es vol difondre o comunicar s'hagi obtingut il·legítimament, i s'hagi trencat, doncs, el secret mateix del sumari, això és, en la mesura que s'és davant del que la llei processal mateixa (article 301) anomena una revelació indeguda."

STC 13/85

"El secret del sumari no significa, de cap manera, que un o diversos elements de la realitat social siguin arrabassats a la llibertat d'informació, en el doble sentit de dret d'informar-se i dret d'informar, amb l'únic argument que sobre aquests elements hi ha en curs unes determinades diligències sumariales. D'aquesta manera, el mal entès secret del sumari equi-

valdria a crear una atípica i il·legítima «matèria reservada» sobre els fets mateixos sobre els quals investiga i realitza la instrucció oportuna l'òrgan judicial, i no sobre les «actuacions» de l'òrgan judicial que constitueix el sumari."

STC 13/1985

"No es pot compartir l'afirmació del Tribunal Suprem que la informació enjudiciada en aquest procés d'empara no es va obtenir rectament ja que es va aconseguir per un mitjà «injust». Com sosté el Ministeri Fiscal, això suposaria introduir una limitació no prevista constitucionalment al dret de difondre informació veraç, perquè negaria aquesta consideració a la notícia publicada pel fet de procedir d'un sumari en tramitació. Hem d'estimar, doncs, que la informació periodística esmentada va ser veraç, en el sentit indicat més amunt, ja que els periodistes van observar la diligència exigible constitucionalment en la comprovació de les seves fonts d'informació, sense que se'n pugui presumir l'obtenció irregular, ni hi hagi cap constància en les actuacions que l'obtenció de la notícia s'hagi produït mitjançant una conducta reputada il·lícita, perquè en el procés *a quo* no hi ha acreditada la manera en què el mitjà de comunicació va tenir accés a les diligències sumariales."

STC 158/2003

"La nostra jurisprudència ha vinculat, doncs, la informació «obtinguda rectament» amb el requisit de la veracitat, entesa com a compliment del deure de diligència en la contrastació de la informació, però mai no hem relacionat aquesta exigència amb el fet que l'obtenció de les dades sigui legítim ni, per tant, amb el secret de sumari (en el mateix sentit, STC 158/2003, de 15 de setembre, FJ 5). Així, doncs, la qüestió que la informació publicada no pogués ser objecte de difusió per haver estat obtinguda il·legítimament, és a dir, trencant el secret del sumari, i constituís una «revelació indeguda» (article 301 de la LEC) és una qüestió diferent de la que s'examina aquí. En efecte, el que hem de dilucidar en aquest cas és si la informació publicada pot reputar-se lesiva de l'honor o no i, per tant, si, des de la perspectiva de la tutela que correspon constitucionalment a l'honor de les persones, som davant d'un exercici legítim de la llibertat d'expressió o no. Delimitat així l'objecte del nostre judici, el que l'exercici de la llibertat d'expressió pugui resultar il·legítim per altres raons com ara que la notícia constitueixi una revelació d'alguna cosa que, com que procedeix d'un sumari, la Llei declara secreta –amb l'eventual responsabilitat de qui hagi comès aquesta transgressió– no afecta gens el conflicte que dilucidem aquí, ja que, per més il·legítima que, des d'aquest enfocament, resulti una informació determinada, això no la transforma en no veraç ni, per tant, en lesiva de l'honor."

STC 54/2004

Periodistes en una societat democràtica

"Són aquests drets, drets de llibertat davant el poder i comuns a tots els ciutadans. Els qui fan professió de l'expressió d'idees o opinions o de la comunicació d'informació els exerceixen més sovint que la resta dels ciutadans, però no en deriva cap privilegi [...]."

STC 6/81

"El dret de comunicar, que, en cert sentit, es pot considerar com una simple aplicació concreta de la llibertat d'expressió [...], és un dret que tenen també, sens dubte, tots els ciutadans, encara que a la pràctica serveixi, sobretot, de salvaguarda als qui fan de la recerca i la difusió de la informació la seva professió específica; el dret de rebre és en rigor una redundància (no hi ha comunicació quan el missatge no pot tenir cap receptor), la inclusió en el text constitucional del qual es justifica, tanmateix, pel propòsit d'ampliar al màxim el conjunt dels legitimats per a impugnar qualsevol pertorbació de la comunicació social lliure."

STC 6/81

"L'objecte d'aquest dret és, per tant, el conjunt de fets que es poden considerar notícies o informats en els termes puntualitzats anteriorment i n'és subjecte, de primer, la col·lectivitat i cadascun dels seus membres, l'interès dels quals és el suport final d'aquest dret, del qual també és subjecte, òrgan o instrument el professional del periodisme, ja que el concerneix la recerca de la informació i la transmissió posterior."

STC 105/83

"Si bé la jurisprudència constitucional ha reconegut com a titulars de la llibertat d'informació tant els mitjans de comunicació i els periodistes com qualsevol altra perso-

na que faciliti la notícia veraç d'un fet i la col·lectivitat com a receptora d'aquesta notícia (per totes, STC 6/1981, 105/1983, 165/1987, 6/1988, 176/1995, 4/1996), ha declarat igualment que la protecció constitucional del dret «assoleix el nivell màxim quan la llibertat és exercitada pels professionals de la informació per mitjà del vehicle institucionalitzat de formació de l'opinió pública que és la premsa entesa en la seva accepció més àmplia» (STC 165/1987, reiterada en les STC 105/1990 i 176/1995, entre d'altres). Amb aquesta afirmació no es va voler dir de cap de les maneres que els professionals de la informació tinguin un dret fonamental reforçat respecte als altres ciutadans, sinó solament que, com que estan sotmesos a més riscos en l'exercici de les seves llibertats d'expressió i informació, necessiten –i tenen– protecció específica. Aquesta protecció enllaça directament amb el reconeixement als professionals del dret a la clàusula de consciència i al secret professional per a assegurar la manera d'exercir la seva llibertat d'informació fonamental (STC 6/1981, 225/2002)."

Responsabilitat civil

"La responsabilitat civil solidària, entre d'altres, del director del mitjà periodístic i de la mateixa empresa editora es justifica en la culpa *in eligendo* o *in vigilando* de l'editor o del director, ja que cap d'aquests dos no desconeix el contingut de la informació i opinió que difon el diari [...]. El director té dret de veto sobre el contingut de tots els originals de diari (article 37 de la Llei de premsa i impremta), cosa que fa evident que el fet d'exigir-li responsabilitat civil per les lesions que derivin de les informacions publicades en el diari no vulnera de cap de les maneres el dret a la llibertat d'informació, ja que aquest dret també s'exercita des de la direcció del mitjà periodístic i, per tant, se li pot imposar la reparació dels danys que el seu exercici incorrecte o abusu ocasioni a tercers; i el mateix es pot dir de l'empresa editora, ja que li correspon la designació del director."

STC 240/92, que reitera la doctrina de les STC 171 i 172/90

"S'ha de tenir en compte que, com que els autors materials del reportatge són desconeguts, la responsabilitat penal solament es podia exigir al director de la publicació i, com que era de vacances quan es va publicar el reportatge i, segons es va acreditar, no en va poder tenir coneixement, la responsabilitat s'havia d'imputar a qui en aquell moment exercia les funcions directives, això és, al senyor B. R., encarregat de la redacció en què es va confeccionar el reportatge, i respecte de qui es va provar que va actuar amb el frau o, si més no, la culpa suficients a l'efecte de tenir-lo per autor responsable criminalment del delictes imputat."

STC 22/95

"És evident, segons l'article 9.3 de la Llei orgànica 1/82, de 5 de maig, que la companyia esmentada no estava obligada a provar l'existència d'un dany patrimonial en els seus interessos com a conseqüència de la publicació del reportatge esmentat. N'hi havia prou de constatar una intromissió en l'honor de l'entitat recurrent i que aquesta intromissió no fos legítima perquè la resolució recorreguda reconegués una lesió efectiva a l'honor de l'entitat."

STC 139/95